

Redactor șef MARIN SORESCU

Ștefan Aug. DOINAȘ

Ierarh cu glas dogit

tu - sacerdot al sfintei neîncrederi
ierarh cu glas dogit! pe care te-a
mințit pe zid făptura unei iederi
supraterestre ce se despletea

tu - înșelat de-un măr pe care-l mușcă
un vierme-ascuns în toate câte sunt
hidalgo zvelt cu stele pe vipușcă
luptându-te cu morile de vânt

vai! tu demult nu mai privești cu ochii
îndrăgostiți - văzutele-ți sunt chin
zadarnic scot ciorchinii calzi din rochii
ca-n sfânta sfintelor și ți-i închin

tu nu mai ești în stare să vezi jocul
pe care-l joacă mărul de pe ram
cu viermele când împlinind sorocul
toți devenim mai sfinți decât eram

ierarh al unei liturghii sustrate
tu nu mai poți să-ntâmpini sub porunci
acel mereu teribil dublu-șase
ce-ți fulgeră pe zaruri când le-arunci

Ștefan Aug. Doinaș - 70

ATLANTIDA - Festivalul internațional de
poezie din Tenerife: Jorge Justo Padrón,
Takis Varvitsiotis, Torcuato Luca de
Tena, Pedro J. de la Peña, Östen
Sjöstrand, Jacques Gaucheron (note de
drum și traduceri de Marin Sorescu)

Mistică mediteraneană - proză de
Josef Mundy (Israel)

Octavian Goga în scrisori

La ordinea zilei: Starea cărții

Mai semnează: Ov. S. Crohmăniceanu,
Eugen Simion, Valeriu Cristea, Gheorghe
Tomozei, Gavril Istrate, Teodor Vârgolici

Ilustrăm acest număr cu desene de Nicolae GRIGORESCU

Grigorescu desenator

Când se vorbește de Grigorescu, mai toată lumea se gândește la activitatea sa de pictor. E proclamat fără ezitare și pe drept cel mai mare artist clasic român, iar opera lui e dată în arta noastră ca model pentru calitățile ei excepționale. Chiar așa considerat, îi facem totuși o nedreptate, îl diminuăm, îi nesocotim o parte esențială din comoara pe care el a lăsat-o posterității: omitem opera lui grafică, cel puțin tot atât de înaltă, poate mai unitară, mai egală decât pictura. Este ca și cum am vorbi de un Rembrandt, de un Ingres, lăsând la o parte opera lor grafică.

Desenul fusese practicat la noi și înainte de Grigorescu, dar slab, fără nici una din însușirile magistrale, care pătrund o dată cu el în arta noastră, și pe care am încercat să le punem în evidență în acest capitol al monografiei. Chiar oamenii trecuți prin școli, Negulici, Tattarescu, Aman însuși, rămân la o mare distanță de Grigorescu, ca desenatori. Educația clasică a unui pictor consta, e drept, din părți egale, în formarea lui, în care intrau studii de desene și de alte câteva discipline, cum ar fi compoziția, clarobscurul, perspectiva, coloritul. Și Negulici și Tattarescu sunt talente modeste. Singur Aman este în stare să beneficieze total de o asemenea

George OPRESCU

(continuare în pag. 7)

TUR DE ORIZONT

Un poet preeminescian necunoscut: Gheorghe Greceanu

Sumarul revistei *Mihai Eminescu* nr. 3, publicată în triplă redacție: la Chișinău, Cernăuți și București, rămâne în continuare gând și cântec în cultul pentru marele poet național, sunt publicate și de astă dată vibrante omagii lirice scrise de poeți adunați "în jurul verbului curat" (Nichita Stănescu, Teo Chiariac, Serafim Belcov, Vasile Târțeanu, Dinu Ianculescu), exegeze critice (Mihai Cimpoi, Al. Piru, Valeriu Matei), un grupaj alcătuit de Elvira Evașcu și sugestiv intitulat *15 gânduri pentru Eminescu din întreaga lume*, un interviu cu Samuel Domokos despre receptarea operei eminesciene în cultura maghiară, un altul cu Radu Boureanu despre "Eminescu în durata eternității" etc. De mare interes este secțiunea *Documente. Izvoare. Descoperiri*. Reținem, desigur, dacă așa o fi, un text eminescian inedit: *Fragment dintr-o epopee dacică*. O surpriză veritabilă însă reprezintă caietul "de douăsprezece file conținând șapte poeme și o traducere" descoperit de profesorul Alexandru Mihăilă în Arhivele Episcopiei din Roman. Autorul acestui caiet este "un boier luminist, cultivat, meditativ, înclinat spre filosofie", născut la începutul secolului nouăsprezece, pe nume *Gheorghe Greceanu*. Lectura poeziilor relevă, realmente, mai mult decât un stihuitor oarecare, deși gândirea lirică este evident superioară tehnicii versificării", care se situează "deasupra lui Conachi, Hrisoverghi, Văcăreștilor și altora din epocă". Sunt suficiente și câteva versuri pentru a convinge că e vorba de un preeminescian de necontestat: "Stau, mă uit pe o câmpie, ci de ceață sunt pătruns/ Haosul ci-ne-mpresoa- ră toate-ntr-insul s-au ascuns./ Toți plutim pe unde, valuri într-o mare fără liman/ Înapoi și înainte, furtuni, ape, ocean./ Fără urmi se strecoar toate, o zi fuge, alte vin/ Fruntea-mi devreme zbârcită, sufletul de chin iar plin".

Un critic serios

În revista de partid editată de Uniunea Scriitorilor, *Orizont* (nr.5), probabil a PAC-ului de vreme ce acesta este "șansa democrației, creierul ei", cititorul are bucuria să întâlnească, sub semnătura lui Cornel Ungureanu, chiar și o rubrică

destinată literaturii. Comentariile critice, consacrate de obicei cărților de proză, sunt totdeauna la obiect, conștate dovadă deopotrivă a rafel de estetică și morală, născută nici impresie nu e de romanele *Al doilea zăvar* și *Perimetrul zero* Neg. Ana Orlea. Fiind vorba de doi autori din diaspora, caracterul comparatist al disocierilor e justificat și conferă analizei și judecății de valoare un plus de nuanțe: "Bujor Nedelcovici venea împovărat de o operă, Ioana (Oana) Orlea, eliberată de literatura comisă "în țară", *Perimetrul zero* e o carte memorabilă prin felul de a se alinia unei literaturi eficiente. Nedelcovici păstra mereu un etaj teoretic, interesat fiind de a nu simplifica: Oana Orlea focalizează interesul asupra unui singur personaj, asupra unui singur proces" etc. Nu încapă încoială, Cornel Ungureanu e un critic serios, folioarele sale fiind pertinente și originale.

Mintea de mercenar

Desigur, cum am spus, în *Orizont* (nr.5) problemele de literatură sunt abordate accidental. "Cartea" câștigătoare mizează pe alt "orizont de așteptare". Politica a pus stăpânire pe numele și inițiale mai tuturor colaboratorilor. În "pamfletul" de pe prima pagină, *Răzbelul celor Două Roze*, dl. Șerban Foaară îmbină fantezia lingvistică, autoparodiindu-se copios, cu un dogmatism de partid demn de epoca secerii și ciocanului. Rezultatul imediat: o vulgaritate descumpănitoare! Dar dacă dl. Șerban Foaară să zicem că se "joacă", disponibilitățile ludice dându-i ghes, neprihănitul C.S. se iluzionează în zadar crezând că pentru el anonimul e doar o chestiune de inițiale. Cu nume sau fără nume, mintea de mercenar se vede de la o poștă. Nu însă și de dl. redactor șef Mircea Mihaieș. De fapt, în ceea ce-l privește, nu e nimic de mirat! Este de ajuns să-i citești faimoasa rubrică din *România literară* ca să nu te mai întrebi: de unde orbul găinii?

Caiete critice

Mai năpăstuită decât celelalte publicații ale Uniunii Scriitorilor, revista *Caiete Critice* scoate simultan de sub tipar două numere duble: 6-7 și 8-9/1991. Păstrându-se cu obstință în spațiul literaturii (și aceasta poate fi o explicație a largilor sinoape survenite în ciclul editorial) *Caietele* și-au creat deja o identitate precisă, inconfundabilă, constituită din

și format, ținută de o joacă intelectuală, densitatea unor determinări ale celor mai semnificative în cultura rezonantă. Structura revistei, româzită la o rubricăție guroasă, atent dozată, permite acoperirea unui teritoriu cultural larg și divers, pe care materialele publicate îl supun unei interpretări competente. O rubrică de *Cronici literare* e marcată de semnăturile a trei dintre cei mai importanți critici: Ov.S. Crohălniceanu care scrie despre Belu Zilber (în nr.6-7) și Dumitru Țepeneag (în nr.8-9); Valeriu Cristea - despre Mircea Eliade (6-7) și Marin Sorescu (8-9); Eugen Simion (directorul revistei) - despre Paul Goma (6-7) și I.D. Sârbu (8-9). *Convorbirile*, prezente în fiecare număr, au ca protagoniști pe Ștefan Niclescu și Dumitru Țepeneag aflați în dialog cu Sebastian Popa, respectiv, Eugen Simion. Cuprinzătoarele rubrici de *Comentarii* și *Lecturi* prezintă cărți și scriitori dintre cei mai semnificativi - George Călinescu, Dinu Nicodin, Mihai Sin, Laurențiu Cerneț, Florin Iaru - în articole semnate de Al.Piru, Florin Mihaielescu, Elena Zaharia Filipaș, Elisabeta Lăsconi, Nicolae Bărna, Sebastian Vlad Popa, Christian Crăciun. Mai amintim rubrica de *Literatură străină* și *Cronica edițiilor* (susținută de Dumitru Micu), precum și o bogată secțiune de *Arte și spectacole* în care se remarcă numele Mariei Vodă Căpușan și al Ludmilei Patlanjoglu.

În totul, o revistă care prin formă, dar mai ales prin conținutul ei, depășește caracterul unui periodic ce se oferă unei singure lecturi, aspirând la statut de referențialitate și putând să-și găsească locul în raftul oricărei biblioteci specializat întocmite.

Ghițăchifologhion, Craiova, 1992

● Că hârta suportă orice, chiar dacă nu-i hârte igienică, o dovedește și omul nostru, Gabriel Chifu care ține cu orice preț să ne devină client permanent. Cam la fel se pune problema, proletculticește, prin anii cinzeci, cu observația că Chifu (cacofonie sugestivă) are și momente în care pare să-și vină în minți: "Mai bine să nu continuăm această operație de aducere la zi: e o probă care subliniază infinitul ridicol al poziției onora dintre noi", ceea ce mă obligă să-l țin din scurt ca să nu-mi scape cumva pe jos: "E vechi obiceiul: îi lăudăm pe cei mari dacă sunt morți sau sunt departe. În schimb, dacă sunt aici, îi terfelim cu multă răvnă". Gura prostului adevăr graiește.

● Din eseuul domnului Virgil Nemoianu aflăm că - între alte lucruri de aceeași importanță - Academia Franceză "spre deosebire de cea română este alcătuită din oameni de înaltă valoare" - aserțiune pe care,

fiind atât de personală, nu-i nevoie s-o combatem, dar pe care, din nenorocire, o putem completa, adăugând că nici prin eventuala sa intrare în oricare din cele două academii, cota lor nu va sălta cine știe ce.

● Eugen Uricaru declară: "Noi trăim într-o mare confuzie. Constatăm abia acum că avem mai mulți ingineri la mia de locuitori decât Germania". Și nu l-a luat desigur în calcul și pe inginerul șef Gabriel Chifu, altminteri *confuzia* ar fi fost și mai mare, dublă să zicem. Până la termenul de 5 ani dat literaturii române ca să-și vină-n fire, să notăm pansoul: "Dar oricâtă instruire ar avea un malayezian și orice i s-ar pune la dispoziție, niciodată nu va putea scrie și gândi românește". Asta ne mai lipsează! Deși, dacă ne gândim un pic, cei mai stilisti dintre "francezii" secolului XX, parcă nici malayezian nu-i, dar parcă nici francez...

● Romulus Diaconescu, într-un grup de proaspeți autori de capodopere, se căzânește să dea răspuns strivitoare *întrebării împotriva curentului*: "Ce este o capodoperă"? Așteptăm încă răspunsul.

● *Cronica de ocazie* al "Turului de orizont" (ne spionează băiatul!) este supărat foc că, în trecere prin Craiova, dramaturgul Tancred Dorst (Germania), Patrice Martinet, directorul Festivalului de Teatru din Paris, Jean Pierre Thibaudet, ziarist la "Libération" (Franța), adică jumătate din Piața Comună, nu i-au băgat în seamă pe "pietarii" redacției "Ramuri", hotărâți sa sculpe în toate direcțiile: "Este ciudată optica unor instituții de a monopoliza oaspeții (mai bine zis relațiile)". Ca și cum distinsa delegație putea fi obligată să treacă pragul redacției în cauză, mai ales când nu se știe dacă mai există sau ba. Noi promitem să atragem de-acum înainte atenția tuturor călătorilor străini asupra redacției "Ramuri", având în vedere că Gabriel Chifu a început s-o rupă și ceva pe franțuzește și ceva pe nemțește, ca orice bișnițar mărunt. Ca veni vorba de "monopolizarea relațiilor", cum altfel s-ar înțelega privatizarea Societății "Omnia" și a Bibliotecii Franceze din Craiova, unde tocmai nevestele domnilor Chifu și Ghiță fac pe bibliotecarele, deși nici în meserie nu-s și nici franțuzește nu știu. E drept, tot călătorind în familie pe sezele Primăriei din Lyon și în contul relațiilor culturale româno-franceze, au începută s-o rupă cu toții poliglobeste. Vorba tot a *cronicharului*, bată-l norocul să-l bată: "Acum unii și-au pus ochelari de cal cu gândul la o raită prin Europa...". Dacă domnul Chifu, sau doamna Ghiță, de exemplu, ne spun ce-au văzut la Lyon, le dau o bere....

DIAC TOMNATIC
ȘI ALUMN

Literatorul

Săptăminal de literatură și artă editat de
MINISTERUL CULTURII

Anul II, nr. 18(35)/1992

Comitetul director:
**VALERIU CRISTEA
FĂNUȘ NEAGU
EUGEN SIMION
MARIN SORESCU**

Colectivul redacțional:
**Lucian Chișu
(redactor șef adjunct),
Nicolae Diaconu,
Andrei Grigor,
Dumitru Nicu,
Valerian Sava,
Marin Stoian
(secretar general de redacție)**

Adresa redacției:
**București, Piața Presei
Libere nr. 1,
cod 71341,
tel. 17.10.23; 17.60.10,
int. 2243, 2248,
cașuța poștală 33-20.**

Administrația:
**Direcția Pentru Presă,
Publicitate și
Tipărituri, Piața
Presei Libere nr. 1,
Sector 1, București**

Anunțăm cititorii
noștri că
abonamentele la
revista
"LITERATORUL" se
fac la oficiile poștale,
factorii poștali și
difuzorii voluntari din
întreprinderi și
instituții

Abonamentele pentru
străinătate se realizează
prin ORION - SRL,
Splaiul Independenței
nr. 202 A, Sectorul 6,
București,
Telefon 17.34.07,
Fax (400) 42.41.69

Publicația este înscrisă
în Catalogul de presă
Rodipet la poziția 43
ISSN 1220-5583

Tehnoredactare computerizată

JORDAN SOFTTEAM

Tasi Alexe
Mihaela Iorgulescu

Tiparul executat la
TIPOREX
București

Difuzorii particulari din Capitală și provincie, care doresc să distribuie revista *Literatorul*, sînt rugați să ia legătura cu redacția la telefonul (90) 17.10.23.

Literatorul

Pentru o promptă reflectare a fenomenului literar contemporan, rugăm editurile și autorii să ne înlesnească accesul la noile apariții prin trimiterea la redacție a unor exemplare de semnă. Aceași rugăminte confracților noștri de la revistele de cultură.

Redacția

CRONICA LITERARA

Eugen SIMION

Doinaş '70

Despre Doinaş am scris în mai multe rânduri, ultima oară fiind, dacă nu mă înşel, cu ocazia primirii sale la Academie. Nu mi-a scăpat, evident, nici volumul *Interiorul unui poem* (1990) în care, lângă vechiul Doinaş, poet reflexiv, de o grație abstractă, am descoperit un liric alegoric și sarcastic, scârbit în maniera romanticilor de ororile lumii din afară. Aflu acum, cu surprindere, că poetul acesta tăcut și mefient, ardelean de pustă, împlinește 70 de ani. În limbajul țărănesc se spune în asemenea ocazii: nu-și arată anii. Doinaş-omul este un bărbat fixat într-o maturitate fără vârstă, ca arhitectul Ioanide, personajul lui G. Călinescu. Spiritul lui e tânăr și asta se vede din ceea ce scrie și din acțiunile lui publice.

Nu sunt prieten cu el și, dacă m-aș lua după unele articole din presă, el face parte din altă tabără scriitoricească. Eu consider, însă, că scriitorii adevărați fac parte din aceeași partidă și anume partida literaturii naționale. Iată de ce mă feresc să accept discriminările curente și să judec pe scriitorii după criteriile politice. Nu-mi este ușor, recunosc, isteria publicisticii noastre mă exasperează și de multe ori, văzând ce forme aberante poate să ia ura și resentimentul în lumea literară, îmi vine să mă întorc la Văcărești și la Conachi. Unele din ideile și atitudinile politice ale lui Doinaş nu sunt pe gustul meu, dar, ca și Sorescu, Buzura, Fănuș Neagu, el este un scriitor și, înainte de orice, mă interesează opera lui literară...

Pe vremuri, adică acum optzeci ani, ne vedeam din când în când în casa unor prieteni comuni. Omul este, în intimitate, sociabil, cordial, fără să depășească un anumit prag de intimitate. Are în comportamentul și în gesturile lui o atitudine aristocratică, rară azi ca și ieri printre intelectualii români, nativi petulant și zgomotoase. Distincția aceasta o au, îndeosebi, țărani răzeși din generația care astăzi este pe cale de dispariție. Observându-l multă vreme pe Doinaş și vrând să-i fac un portret interior, am scris despre el, fără să-i cunosc biografia, că pare a veni din această aristocrație țărănească veche, cu un cod de existență pe care dictatoriile noastre nenorocite, de toate nuanțele, l-au umilit și, în bună parte, l-au distrus.

Am aflat deunăzi, dintr-o comunicare făcută la Academia

Română, că Doinaş este, cu adevărat, fiu de țărani. Intuiția mea a fost deci bună, omul discret și serios, obsedat de marile concepte și hotărât să-și ducă opera până la capăt, iese din această lume complexă, cu o cultură specifică. M-am bucurat mult de această filiație pentru că am de multă vreme credința că lumea țărănească n-a dat, după război, numai activiști ambițioși și fără scrupule, intelectuali poporaniști nostalgici și complexați, a dat și sper să dea în continuare mari intelectuali în toate domeniile spiritului românesc. Ceea ce-i caracterizează este, așa zice, un mod de a vedea esențialul și un mod, plin de înțelegeră, de a primi valorile. Ideea mi-a dat-o, mai de mult, Marin Preda, el însuși ieșit din lumea țărănească.

Doinaş este, repet, un român *de pustă*, ritmurile lui sunt mai domoale și obstinția lui față de fantasmalele spiritului este mai mare. Vrea să prindă fundamentele lumii și să le treacă într-un poem *cultic*, ușor ermetic, bine articulat, tinzând să pună mereu în echilibru *noima* și *norma* din interior. În plină explozie a lirismului (momentul 1945-1947), el a ales calea înnoirii stilurilor existente, nu a distrugerii lor. Este un spirit clasicizant, cum s-a spus de atâtea ori, în genul Valéry, dar clasicismul lui tinde, am impresia, spre sinteză și nu ocolește experimentul modern și nici chiar (am remarcat acest fast în poemele din ultimul volum) unele din sugestiile barochismului postmodern, în sensul dat conceptului de Guy Scarpetta: o asumare a impurului, o reciclare a stilurilor constituite.

Doinaş nu renunță, totuși, la valorile *stilului înalt* în poezie și scriitura lui rămâne în esență o aventură a imposibilei perfecțiuni. Dezordinea, fragmentarismul, deconstrucția și toate celelalte fantasmale ale vechii și noii avangarde se opresc intimidată la ușile unei scriituri solemne și abstracte, ieșite din atelierul unui poet care l-a citit bine pe Goethe și l-a înțeles cum se cuvine pe Valéry. Există un *stil Doinaş* în poezia română postbelică, adică un mod de a fi în poezie și, evident, un mod de a scrie: un stil care vede *de sus*, intelectualizează emoția și vorbește în poeme tăiate după regulile geometriei despre reveriile spiritului aristocratic.

Nicolae GRIGORESCU: Cap de fată cu broboadă

Nouri, fregate, corăbii

Furtuna cernelii din sticle
Frânge un ram de măsline,
Tocmai acum când îți închin
Marele Secol Pericle.

Flutură-n steaguri egee
Pacea de-o mie de ani
Deși nu i-au găsit nici o cheie
Măreții noștri contemporani.

Nouri, fregate, corăbii,
Trec peste mări interzise,
Când noaptea doarme proptită în săbii,
Tăcere! Se-ntoarce Ulise!

O catedrală de cuvinte

Sub cerul clipei efemere
Roiesc sub poarta dumitale
Albine rotunjind vocale
Ca într-un fagure de miere.

Și deodată însăși clipa
Vibrând sub pânzele luminii

Este lovită de aripa
Salcămului tocindu-și spini.

Și când se-asează sus pe horn
Și cântă stupul țigănesc
Cuvintele în plumb le torn
Și-n clopote le logodesc.

Și plouă cu vocale sfinte
Din clopote peste hrisoave
Iscând la margini de Târnave
O catedrală de cuvinte.

Amurgul numerelor prime

Mă va-nsoți pe lună nouă
Blestemul unei duble rime
Când soarele taie în două
Amurgul numerelor prime.

Azi port prin lumile latine
Blestemul celor nouă muze
Care sunt gata să mă-acuze
Că n-am tras ușa după mine.

Negoiță IRIMIE

Un prozator care confirmă

Lectura noului volum semnat de Dan Grădinaru și intitulat *Povestiri cu oameni și sălbăticiuni* confirmă aprecierea elogioasă pe care am dat-o autorului cu ani în urmă în revista "România literară" recenzând cartea sa de debut, apărută în 1984 la editura

cincilea... al cincilea - o ia înainte și se autodemască, golindu-și buzurvarele pline cu praf de pușcă. Nu numai că îi demască, dar îi și pedepsește, cu ajutorul unei formule magice și al unui însoțitor, vrăjitorul Abu-Hasan: vinoații, metamorfozați în prealabil

Domenikos îl atacă pe detectiv (tăblița lui - legitimația! - nu mai era acum valabilă); Hu și ajutorul său Abu-Hasan sunt făcuți prizonieri iar cele cinci ulcioare destupate; metamorfoza are loc de data aceasta în sens invers, după erupții duhurile prefăcându-se

Nicolae GRIGORESCU: Artistul suferind de dinți

"Dacia". Dan Grădinaru este un tânăr și talentat scriitor care pare să-și fi găsit deja o cale originală de manifestare. Proza lui amestecă planurile evoluând între cotidian și fantastic, istorie și ficțiune, parodie și parabolă; e ludică și în același timp de o duritate uneori extremă, un joc desigur, în care autorul își ia toate libertățile posibile, dar un joc deosebit de serios până la un fel de "nebulie" a cruzimii: "Mi-au rămas vii în memorie ochii lui: parcă îi fuseseră scoși cu cuțitul din orbite și puși după aceea la loc, ca niște pietre prețioase, în capul mare, dar fără ca potriveala să mai fie cu puțință, păreau tivii pe margini cu un fir subțire de sânge". Dan Grădinaru știe să povestească și să "înregistreze" un dialog, are umor, finețe, fantezie.

Să încep cu ultima - și cea mai întinsă (60 de pagini) narațiune a volumului, intitulată *Întâmplări pe drumul mătășii* (un basm). Un basm istoric, de pe vremea imperiului mongol, de unde se întorc - cu o caravană - șapte călători, ajunși la un moment dat din urmă de domnul Hu, detectiv imperial, care îi anunță că are sarcina de a-i însoți, spre a-i proteja. În realitate detectivul imperial îi demască pe rând ca hoți, dovăduindu-i pe unul că a furat secretul busolei, pe al doilea că și-a procurat litere de plumb, pe al treilea că a sustras obiecte de porțelan, pe al patrulea că a folosit hârtia, pe al

printr-un fel de lichiere, sunt introduși, fiecare, într-un ulcior, ulcioarele bine astupate urmând a fi azvărlite apoi în lacul Aral. Ne aflăm între "o mie și una de nopți" și cei "zece negri mititei" ai Agathe Christie. Dan Grădinaru scrie niște variații foarte libere pe marginea unor celebre opere literare. Și mai fantastic decât modalitatea de pedepsire a culpabililor este modalitatea de investigare a culpelor. Domnul Hu avea darul ulcior de a se preschimba în copia celui cu care vorbea, de a se transforma într-o oglindă care reproducea trăsăturile celui investigat. Detectivul (de fapt polițistul, de fapt călăul) împrumută chipul victimelor sale, identificare ce îi permite să le citească fără greș gândurile. Și cum gândurile acestor

"turși" se practicaseră în țara de unde veneau "spionajul industrial" se roteau alarmate în jurul secretului lor, domnului Hu nu i-a fost greu să le divulge, rostindu-le cu glas tare. Din cei șapte călători rămân doar bizantinii Alexios și Domenikos, purtătorii faimoaselor toiege violente de bambus, cu prețioși viermi de mătase ascunși în țevă cavitațiilor lor. Alexios e însă de fapt o femeie deghizată, Alexia, iar Domenikos - iubitul ei. Surprinzându-se și șretlicul, domnul Hu se pregătește să le aplice și lor știuta pedepsă, când sosește vestea că Ha-Han, împăratul a murit. Profitând de zăpăceala generală,

din nou în oameni, în cei cinci tovarăși de drum ai celor doi bizantini. E rândul fostului detectiv imperial și al vrăjitorului Abu-Hasan de a fi introduși, în ce-i privește definitiv, în fatidicele ulcioare care sunt apoi azvărlite în Aral. Reînțorți la Constantinopol, Alexia și Domenikos sunt primiți în audiență de împărat și de împărăteasă, cărora le oferă darul viermilor de mătase împreună cu splendida explicație a faptului că hoția lor nu a putut fi descoperită de detectivul Hu. Acesta, ne reamintim, citea cu ușurință gândurile oamenilor hârțuiți de el; dar cum gândurile îndrăgostiților Alexia și Domenikos sunt fixate asupra perechii, a celuiului, detectivul Hu nu reușește să afle decât că unul din bizantini e femeie!

Parabola e străvezie. Ce gimn totalitar nu și-ar dori un asemenea anchetator, de leul lui Hu; căle loloase n-ar fi tras Gestapoul (despre Germania hileristă va fi vorba direct în altă bucată a volumului) din capacitatea călăului de a deveni, în timpul interogatoriului, geamănul (pe deplin informal) al victimei! Și oare nazismul sau comunismul n-au reprezentat o multiplicare a insului evocat de detectiv, care „era robul celor din jur”, în speță a sa, a lui Hu: "Facea exact ce i se comanda: gesturi, mișcări, vorbe. Abia după ce execută își dădea seama și hohotea de necaz".

Fiul polițistului care "pozează în mare liberă" amintește de alte situații etc. Că semnificațiile narațiunii sunt pentru uzul secolului XX autorul ne-o reamintește de altfel la fiecare pas, împânzindu-și textul cu anacronisme brutale. Călătorii din vremea imperiului mongol comentează programele de televizi, exclamă a! și kaput!, fumează țigări fine, poartă rucsacuri și blacheuri, vorbesc de liste umane, spirit sanitar, benzină (deși călătoresc pe cămile).

Dacă *Întâmplări pe drumul mătășii* este un basm, *Imago - imaginea Egiptului nostru* este, deși nesubintitulată astfel, dar având drept motto un citat din *Istoria ieroglifică*, o "fabulă", plină până la refuz de cele mai diverse animale (păsări, târătoare, rozătoare, feline etc.) adunate într-o rezervație. În care pisicuța Laokoon este un *el* și *el* este căsătorit cu șarpele cu clopoței (o *ea*) și îndrăgostit de șarpele Anaconda (tot o *ea*, dar mai tânără, mult mai tânără, o elevă din "colonia de pictură"). Soții formează un cuplu de cadre didactice, profesori de desen la aceeași școală unde învață și Anaconda: triumful erotic e închis în perimetrul unui mediu omogen. Treptat, fabula se evaporază (și totuși, paradoxal, fără aceste "sălbăticiuni", acuitatea realismului narațiunii ar fi pierdut enorm!), din ea rămânând doar numele animale (în alara celor principale: Corbul, Porcul, Bivolul etc.) ale personajelor anghinate mai întâi într-o încălțită și foarte prozaică istorie de familie, cu părinți, socri, vecini, prieteni, "românul" mutându-se apoi în lumea unei școli de pictură, evocată de asemenea foarte veridic, cu clase de fețe și băieți, cu cataloage, ore, cancelarii, cantină, plan de școlarizare, bilete de voie, cu pauze în care un profesor întârzie în clasă în timp ce la ușă se înghesuie fetele ce vor să intre ca să se dezbrace pentru ora de sport. Excelente sunt în acest cadru paginile ce înregistrează zbciumul stângaci al profesorului ce a început deja să încărunească, îndrăgostit de o elevă a sa (Anaconda), ca și psihologia în același timp simplă și enigmatică a fetei, stingherită și speriată la început, "neutră" față de sentimentele dascălului ei până ce ajunge să-și înțeleagă rolul și rostul, *puterea*. În final, "fabula" recritalizează, însă doar pentru ca eroul, meditănd asupra poveștilor "pe care Paznicul (rezervației n.n.) le spune copiilor săi despre lanțul reîncarnărilor omeștii", să exclame ca într-o revelație: "Și noi am fost oameni cândva" Într-un fel de *Istorie ieroglifică* a conflictelor și tensiunilor banalității, dintre indivizi sau dintre grupuri, clanuri, "partide", Dan Grădinaru transformă oamenii în jivine cu speranța că, atingând pragul zoologic cel mai de jos, aceștia vor putea regăsi, într-o reacție la insuportabilitatea lor stare (morală fabulei), demnitatea umană pierdută.

O parabolă a violenței istoriei moderne, de la expansiunea colonială la terorismul contemporan este *Kaghemusha, împărăteasa fluturilor*. Subintitulată "poveste japoneză medievală", narațiunea rescrie de fapt cu aproximație *Furtuna lui Shakespeare*, din care se și dă un motto.

În intervalul scurtului leșin cauzat de accidentul de mașină căruia îi cade victimă la 1 septembrie 1933, Hamilkar Gabler este transportat pe o plajă, la Marea Nordului, unde i se înfățișează un ins tuciu și ciudat care știe totul despre el și prevede (matematic) viitorul: peste exact șase ani - afirmă necunoscutul - va izbucni al doilea război mondial; Gabler l-ar putea însă împiedica dacă l-ar cude pe Streck, șoferul lui Hitler, dispunând de o misterioasă influență și aliat la volanul

Mercedesului ce l-a accidentat pe erou. Revenind la locul accidentului (și în simțiri) Gabler trage dar nu-l nimereste pe șofer: drumul celui de al doilea război mondial rămâne deschis! Acest scriitor *Diver-tismen* (fantastic) cu Hamilkar (numele tatălui lui Hanibal, cel care era cât pe ce să învingă definitiv Roma și să schimbe cursul evenimentelor lumii) Gabler ne incită să meditam din nou asupra rolului - tulburător - pe care îl poate avea întâmplarea, hazardul în istorie.

Golem, frumoasă ca atmosferă, pare fără finalitate iar *Voltaire și Ignatju de Loyola* este reluată din volumul de debut.

Cele șapte povestiri ce alcătuiesc volumul de față au fost scrise (fiecare din ele este datată) între 1974 (*Divertiment cu Hamilkar Gabler*) și 1988 (*Templul poeziei*). Cea mai recentă pare a indica o anumită reintrare în matcă a debordantei proze cu care ne-a obișnuit Dan Grădinaru. În *Templul poeziei* nu mai găsim nici "sălbăticiuni", nici anacronisme și amestec de epoci, nici contaminări de mituri și realități... Doar o mică demonstrație de levitație, în doi! Nu poate fi vorba, desigur, de o "cumințire" a scriitorului, totuși acum mai sobru, mai concentrat, mai pătruns de gravitatea "mesajului" său. *Templul poeziei* sau (după cum sună un foarte lung și elocvent subtitlu) *raportul unui agent secret către superiorii din țara sa în legătură cu Templul poeziei ridicat de partea inamică în chiar timpul preparativelor pentru războiul iminent* este o parabolă despre incapacitatea mentalității totalitare de a înțelege rostul poeziei, al artelor în general. Cultivarea acestora pare o aberație ce nu poate produce decât "degenerații". Trimis de ai lui, ce se pregătesc să comită agresiunea, în țara-victimă, ce urma să fie atacată, agentul secret, un adolescent crescut în chip spartan prin școli militare în tradițiile războinice ale neamului său are misiunea de a afla de ce inamicul construiește, în prezvia războiului, în loc de cazemate, cum ar fi fost normal, un templu al poeziei. În care, dat în folosință în timp ce se mai lucra la el, tânărul spion deghizat în zidar pătrunde ca într-o lume absolut nouă pentru el, iar pentru cititor uluitoare. Cinci mii de "creatori" poezii care declamă sau, sub presiunea unei explozive inspirații, dictează pe loc, pe moment unor femei frumoase și foarte dispuse să facă orice, versuri, muzicieni care concertează și pictori care zugrăvesc plaoane - ticcesc "clădirea aceea uriașă" în stil oarecum kalfian, plină de camere, saloane, scări suitoare, coridoare labrintice; se dansează, se discută, se mănâncă și se bea, cântă - căroră li se alătură și eroul - electuează o adevărată ascensiune urcând pe crenelurile Palatului. În cele din urmă, agentul se lasă "corupt" de lumea pe care trebuia doar s-o observe, pricepe de ce aici poezii erau "la așa de mare preț" și în ce fel (îndrept dar eficace) arta poate fi la rândul ei o armă. Când războiul izbucnește, "degenerații" rezistă, într-un final deschis, destul de bine invaziei. Neînstare să-șiucidă noii prieteni, pe Gundaya, Nanda, Kashmir, Chattare ș.a. (cum îi cereau instrucțiunile), fostul agent secret, acum metamorfozat în alt om, înțelegând că și-a ratat misiunea, se sinucide. Un nou agent secret e pregătit să fie introdus în țara care se confundă cu Templul poeziei.

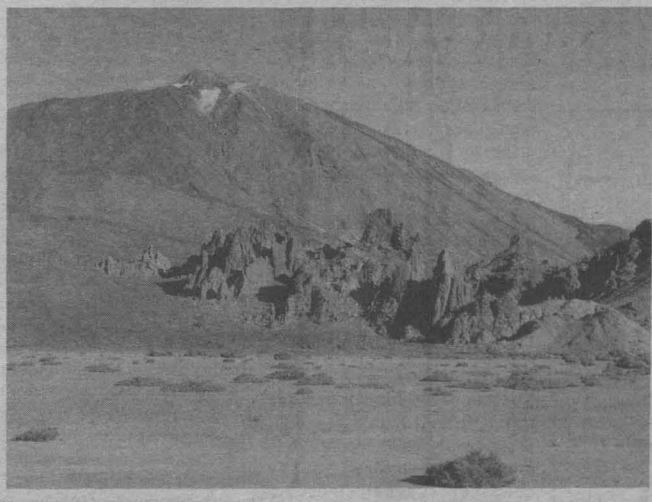
Intr-adevăr, Dan Grădinaru confirmă.

Valeriu CRISTEA

Dan Grădinaru, *Povestiri cu oameni și sălbăticiuni*, ed. "Cartea Românească" 1991

Marin SORESCU

LA POALELE VULCANULUI TEIDE

Tenerife, 31 martie 1992

Pe data de 31 martie a.c.,
Chiar sub nasul vulcanului Teide.
De coasta insulei Tenerife
S-a apropiat un banc de poeți.

Se știe că poeții
Sunt bogăți în fosfor
Și-n inspirație.
Consumând poezie,
Îți lungesti mult viața,
La ambele capete.

Pescuitul lor se va face doar
Cu cele patru elemente presocratice:
Foc, apă, aer și pământ.

Cine zărește primul
Un poet citind pe țârm
Va cădea pentru un an întreg
Într-o stare lirică salvatoare.

*

* *

Stau la etajul 14. O cameră pe colț,
cu doi pereți dând spre ocean. Nu-mi
plac, în general, camerele pe colț - că e
frig și mă simt atârnat. Parcă aș fi tot în
avion. Deschizând ușa și intrând, m-a
izbit albastrul oceanului, năvălind prin
peretele de sticlă. Apoi vuietul acesta de
cascadă al valurilor! Mi-am zis că sunt
cazată sub Urlătoarea. Vecin cu o mare
Urlătoare. Nu-i rău. Lasă, să vedem. De
pe balcon privești și nemaipomenită.
Hotelul "Maritim" formează un unghi
drept cu Oceanul Atlantic. Iar eu sunt
situat undeva pe verticală, cu spatele la
Teide.

În Tenerife te încearcă două spaimă:
prima e cea a scufundării bruște a
insulei. Unii localizează legendara
Atlantida cam în această zonă,
arhipelagul insulelor Canare
reprezentând rămășițele aceluși dezastu.
A doua ar fi pericolul erupției vulcanului
Teide. Dar nu numai a lui. Toată insula
mișună de vulcani - crescuți ca negii pe
un dovieac mare. O adevărată orgă de
vulcani. Par modești, la locul lor - se zice
că dorm. Dar dacă se întorc în somn?
Noi pe unde fugim? Pe unde fugim
acasă? Nu există, am aflat, o asigurare
contra vulcanului. Poeții - vor fi
privilegiați căci vor eșua pe câte un
vers. Au sosit astăzi toți, venind din toate
direcțiile ca albinele la urdiniș. Cu polen
pe aripile avionului. I-am întâlnit pe
Guillevic, Östan, Sjöstrand, Lasse

Söderberg, Alan Browjohn, Peter Porter,
Takis Varvitsiotis, Mateja Matevschi,
Jacques Gaucheron, Jorge Justo Padrón
și Cleopatra Filipova au avut mult de
muncă și s-au descurcat exemplar,
reușind să pescuiască din toată lumea și
să aducă pe insulă, vii și năvătămate,
atâtea fragede făpturi. Toți am călătorit
câte 10-12 ore, dar ne simțim bine. Eu,
personal, eram mai obosit la 9 azi
dimineață, când am plecat de la Otopeni
decât la 9 seara când am ajuns la hotel.
Dând ceasul cu 2 ore în urmă. Am
schimbat avionul la Frankfurt și apoi la
Barcelona. Trei ore de zbor de la
Barcelona, peste ocean. Când ne-am
apropiat de insulă a țâșnit deodată din
nori o spinare de balenă imensă.
Vulcanul Teide! L-am contemplat plin de
respect. Peste câteva zile aveam să-l
"gust" pe îndelete, urcând până sus, în
imensul crater de 25 de km. Am aruncat
un bănuț ca într-o fântână.

Asteroid

Ca un asteroid care începe să prindă
viață.

Și viața începe, iată, cu caprele.
Ca un asteroid care începe
Să prindă capre, momindu-le cu smocuri
De iarbă uscată - sau arbori de lavă,

Norii ca iezii bălțați,
Sar peste bolovanii unui rău încremenit.

Hula oceanului împinge malurile
Spre centrul insulei
Țuguiind-o
Norii se strâng aici în-vârf,
Ca un cuiar unde clocește marea
vultur.
(2 aprilie 1992)

*

* *

Aici a poposit Columb, mergând să
descopere America. America fiind
descoperită, noi am sosit degeaba? Îl
întreb pe Justo. Nu, vor fi și surprize.

Acest prim festival este el însuși o
surpriză. Intitulat "Atlantida", își propune
să refacă, din sfărâmatuiri, un continent
scufundat. Acest continent, evocat de
Platon, poate fi cel al speranței în mai
bine, pe care numai poeții știu s-o
încropească, din cioburi, dărâmături,
scufundări. Vechiul vis al lui Justo
Padrón a căpătat contur.

-În urmă cu vreo 15 ani, scriam

despre tine că ești un optimist incurabil.
-Acum sunt doar un optimist moderat,
îmi răspunde răsând. Închinăm în
sănătatea "Atlantidei" un coniac
"Cadernal". E cel mai bun coniac spaniol,
ne asigură Justo, pe mine și pe Mateja
Matevschi. Întâlnind prieteni vechi, ne
simțim toți mai tineri cu 10-15 ani.

Improvizez un fel de "tufuri" lirice, pe
care le citesc în autobuzul care ne
transportă zilnic de la hotel în portul
Garachico - la vreo 40 de km.
Arhipelagul Canare este format din șapte
insule. (Se văd toate, dacă te sui pe
falnicul copac drago, care duce în cârcă
2000 de ani.) Una e încă fierbinte - acolo
ar trebui să mergem, la sfârșit, să ne
gravăm poemele în lavă. În Tenerife
deosebirile sunt mari între partea de sud
și cea de nord. Sudul e un fel de pustiu
dezolant. Râuri de lavă încremenite,
poiene pustiite. Partea de nord bucură
privirea cu vegetația ei bogată și
luminoasă. Bananieri peste tot, ca niște
mici armate pornite la asaltul înălțimilor.
Vii, portocali, lămâi. Ocupația

culegătorilor e rentabilă. Populația relativ
numeroasă gravitează în jurul unor
orașele și porturi.

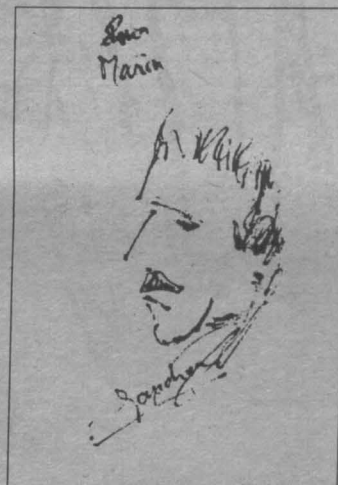
Garachico a fost până în secolul XVII
port principal al insulei. O mare erupție a
devastat insula - astupând golful. Portul
de azi e mult mai mic, dar destul de
prosper. Popsim la prânz la
restaurantul de pe țârm. Mese întinse,
sub umbră chiar printre stânci spălate
de valuri. În față, blocând intrarea în port,
o imensă rocă - o ancoră azvârlită de
Dumnezeu. Desenez pe șervețele
peisaje marine, cu ochii după balena
care trebuie să se ivească în larg. În
urmă cu vreo două luni, una s-a ciocnit
aici c-un vapor!

Maria Kodama, soția lui Borges, a
sosit ieri din Argentina. Desigur, drumul
cel mai lung, dar e obișnuită, pentru că
marele călător, autorul "Tigrilor albaștri"
a purtat-o de atâtea ori pe distanțe și mai
mari. Practic, era într-o perpetuă
călătorie.

Poezia ca gest de legitimă apărare (frânturi de dialog)

Justo JORGE PADRÓN

Marin SORESCU
văzut de Jacques GAUCHERON

S: -Dragă Justo, hai să continuăm
dialogul nostru început la Madrid, în
1982, cu ocazia congresului poezilor. E
vorba de discuția scrisă - altfel noi ne-am
mai întâlnit, cu diferite ocazii, și-am stat
mult de vorbă. Ne-am întâlnit în Corfu;
bineînțeles, mi-a făcut mare plăcere să
fiu martor la încununarea ta la Struga. O
dublă încununare, aș spune, pentru că,
tot acolo, te-ai căsătorit cu minunata ta
soție, aici de față, Cleopatra Filipova,
acum colaboratorul tău de nădejde și
care te ferește de multe necazuri. Muză
și înger păzitor. Eu am motive în plus s-o
simpatizez, fiindcă a studiat și limba
română, fiind o studentă silitoare, prima
din grupă - cum mărturisește - și aș
putea vorbi cu ea românește. Te-a ajutat
enorm în organizarea acestui dificil
festival. Am avut ocazia acum să ne
întâlnim cu mulți poeți spanioli - și înțeleg
această competiție și ca un omagiu adus
liricii iberice. Printre participanți se
numără Luis Rosales, Torcuato Luca de
Tena, Joaquín Calvo Sotelo, Leopoldo
de Luis, Alfonso Canales, Santiago
Castelo. I-am cunoscut, cu alte ocazii, pe
Enrique Badosa, Luis Jimenez Martos,
Pedro de la Peña ori Carlos Murciano, și

ei prezenți. Îți mărturisesc, am fost
profund mișcat de atenția plină de
respect și curtoazie de care s-au bucurat
seniorii liricii spaniole de azi, un Luis
Rosales, un Torcuato Luca de Tena.
Asemenea gesturi onorează. Cum vezi
poezia modernă a țării tale?

P: -Poezia modernă spaniolă se sprijină
pe trei stâlpi: Ramon Jimenez, Miguel de
Unamuno și Antonio Machado. Din
Jimenez pornește generația 27 (Lorca,
Aleixandre, Cernuda, Guillen, Alonso
Damaso, Salina). Din Unamuno: Miguel
Hernandez, Leopoldo Bonero, Luis
Rosales, Dionisio Ridruego. Pe coloana
Machado s-a așezat generația 50:
Claudio Rodriguez, Lope Angel Valente,
Jaime de Bierma.

S: -Poezia ta unde s-ar încadra?

P: - Eu fac parte din generația 70. Ea
acordă o mare importanță limbajului și
imaginației. Sunt printre puținii care s-au
lăsat contaminați deopotrivă de mesajul
lui Unamuno, al lui Machado și al lui
Jimenez. Pentru mine, poezia nu e
numai imaginație și limbaj ci și gândire
filosofică și emoție. Am încercat o

(continuare în pag. 13)

Ov. S. CROHMĂLNICEANU

Amintiri degizate

UN PSEUDONIM BUCLUCAȘ

Cântărea oare personalitatea artistică nu prea mult în ochii autorului "cânticilor țigănești", de vreme ce își asuma, tipărindu-le, rolul doar al unui tălmăcitor, "de data asta chiar din limba poporului său pe care-l îngână". Sigur, poate să fie la mijloc o formulă de falsă modestie ascunzând suficient orgoliu, ca să-i permită lui Miron Radu Paraschivescu a se închipui un nou Anton Pann.

poartă arma, salută toți ca un poetul, / ce-și târșește albastrul lui călțun". Ultimul vers făcea aluzie la eroarea enormă pe care tocmai Miron o săvârșise în *Revista literară*, de sub direcția sa. Acolo, răzbindu-se cu existențialismul, scrisese că acesta a lansat moda ciorapilor albaștri, afirmație năstrușnică rezultată din traducerea *mot à mot* a expresiei franțuzești *bas-bleu*. Miron căzuse peste ea într-un articol care-i folosise

Peneș Curcanul de Vasile Alecsandri. "De ce nu *Sergentul*, și în actualizarea lui Crohmălniceanu," a intervenit Răutu, surzând avizat către mine. Eu mă simțeam măgulit de popularitatea pe care și-o câștigase mica mea glumă poetică, dar și ușor alarmat, fiindcă o făcusem cunoscută numai câtorva amici. Fusesem și rătăcios cu nașul meu literar. Miron Radu Paraschivescu mă publicase pentru prima oară în

fi trimetea lui M.R.P. versuri barbăne, semnate Maria Veniamin, și el le refuza sistematic, reproșându-le factura ermetică. Numele amicei mele apărea des, însă la "poșta redacției", urmat de rânduri care căutau să o convingă a abandona o cale greșită. Mallarmé, Valéry, îi explica, sînt modele nepotrivite vremurilor, acestea reclamând o poezie cu impact direct asupra mulțimilor și nu una destinată a satisface doar elitele sociale.

Eu, claustrat în urbea dunăreană, urmăream din depărtare asediul prelungit și stăruitor, la care amica mea supunea pagina literară din *Ecoul*. Găseam că nu merită atâta energie, și apoi aerele de mentor ale lui M.R.P. îmi călcau pe nervi. I-am scris Ninei Cassian că personajul trebuie tratat cu totul altfel. Anexam misivei mele câteva medalioane despre niște autori mai puțin cunoscuți, Vachel Lindsay, Jehan Rictus, Velemir Hlebnicov, Erich Kästner, Ramon Gomez de la Serna și Achille Campanile. Apariind cât mai multor literaturii, ca să facă impresie. Prezentările erau redactate într-un ton de blazare erudită, parând că spun o parte foarte mică din ceea ce semnatarul lor știe, prin urmare nu încapă nici o îndoială asupra exactității afirmațiilor lui. Și așa chiar stăteau lucrurile până la un punct. Numai că de acolo mai departe, totul era invenție curată. Medalionul închinat lui Vachel Lindsay îl făcea pe poet să cadă răpus de focul pistolului automat al unui gangster în "loop"-ul din Chicago. Plătise astfel, îndrăzneala, susțineam, de a-și fi recitat prin săliile cinematografelor statului Illinois poemele sale împotriva actualilor stăpâni ai Americii, "oamenii cu osul nasului frânt", Spick O'Dopell, Morgan sau Al. Capone. Și ca să fac născocirea cât mai credibilă recurgeam la îndemânarea mea de pas-tișor, producând (în traducere) un lung citat elocvent despre Ramon Gomez; scriam că nu doarme niciodată; cine trecea la orice oră noaptea prin fața locuinței lui putea vedea o fereastră luminată, dovada insomniei productive a scriitorului. Cu Kästner, am împins mistificația până acolo încât să conteste evidența. Pretindeam că *Emil și detectivii* e un apogeu filosofic, căruia doar mărginirea editorului român și ignoranța criticilor noștri i-au creat statutul de roman pentru copii. Și încheiam sentențios: *Habent sua fata libelli!*

Îi ofeream lui M.R.P. "medalioanele" mele printro-scrioareru impertinentă, asigurându-l că pot furniza asemenea confecții cu nemiluita, dar pretind să-mi fie plătite. Altfel zis, nu băteam sfios la poarta Serviciului Hidraulic, corespondam intens cu Nina Cassian. Ea

Am expediat totul Ninei Cassian, divulgând caracterul facețios al textelor și lăsându-o să facă ce vrea cu ele dar, dacă le trimite lui M.R.P., să adauge neapărat misiva obraznică. Așa a și procedat nu înainte de a-mi alege un pseudonim literar. Acela imposibil, Ov. Crohmălniceanu-Sache, i-l datorez bătrânului Cassian, tatăl prietenei mele, om cu mult humor.

Lui M.R.P. i-au plăcut "medalioanele", a trecut peste scrisoarea insolentă și a trimis imediat la tipar paginile despre Vachel Lindsay. M-am trezit astfel publicat în *Ecoul* din 9 august 1944, sub semnătura Ov. Crohmălniceanu-Sache. Și eu aflam abia atunci de acest pseudonim aiurit cu care debutam.

Mai târziu, Nina Cassian mi-a povestit că lucrurile nu decuseseră chiar așa de simplu cum aș fi fost înclinat să cred. Miron Radu Paraschivescu găsise "medalioanele" mele foarte reușite, hotărâse să le publice pe toate, dar nutrea suspiciuni în legătură cu existența reală a persoanei care purta un nume atât de neverosimil. Era și pățit. Tocmai înghițise o păcăleală, în pagina literară de sub îngrijirea sa, apăruse prezentarea unui scriitor imaginar. Lumea fusese pusă la curent de autorul farsei și se amuzase pe seama lui M.R.P. Din prudență, el ștersese numele Ov. Crohmălniceanu-Sache și-l înlocuise cu Paul Scorțeanu, pseudonim pe care-l utiliza frecvent, când voia să atribuie cuiva texte redacționale. Dar Radu Bogdan, complice la cabala din familia Ninei (era vărul soțului ei și avea relații cu M.R.P.), pătrunsese în tipografie, înainte ca ziarul să se tragă și, contra unui pol, reintroduse în pagină semnătura inițială. Ea a apărut și sub "medalionul" despre Velemir Hlebnikov, publicat câteva săptămâni mai târziu. Neîncrederea lui M.R.P. că Ov. Crohmălniceanu-Sache există cu adevărat nu dispăruse. Însă, mi-a comunicat Nina Cassian mă sfătui să-i înlătur dubile printro-scrioare pe care să o primească el personal din Galați. Altfel, restul "medalioanelor" vor vedea lumina tiparului semnate Paul Scorțeanu. I-am trimis îndată lui Miron o misivă nu mai puțin impertinentă ca prima. Explicam acolo de ce adaug în coada numelui pe Sache; aveam un unchi, tot Crohmălniceanu Ovid, e o persoană ciufută și nu voiam să fiu confundat cu el și să mă aleg cu cine știe ce neplăceri. Mai mult, auzisem că urmează să fiu botezat Paul Scorțeanu. Ei bine, nu eram de acord! Țin la numele meu și, dacă trebuia neapărat să adopt un pseudonim, acela de Paul Scorțeanu îmi dispăcea. Doream să semnez Paul Scorțos. Miron n-a luat în seamă pretențiile mele. Medalionul despre Jehan Rictus, dacă-mi amintesc bine, a apărut încălțit

Ilustrații de Magdalena RĂDULESCU la „Cântice țigănești” de Miron Radu Paraschivescu

Dar și alte gesturi ale sale alimentează bănuiala că făcea gafe frecvente la acest capitol literar. Nu el a pus în circulație aserțiunea conform căreia alfabetul poeziei românești ar începe de la litera B „prin Bacovia, Blaga și Barbu? Era o formă cam neserioasă de a-i refuza lui Argezi întâietatea. De altfel Miron Radu Paraschivescu s-a grăbit să atace în *Scânteia* pe autorul *Cuvintelor potrivite* mult mai devreme ca Sorin Toma. Tot în același ziar a avut o inițiativă asemănătoare cu Eminescu, al cărui loc de frunte cerea să i se acorde lui Alecsandri. Enormitatea revendicării m-a împins să confecționez o parodie la *Sergentul*. În ea, cel care primea strângerea de mână a colonelului rus și onorurile regimentului imperial era Miron însuși. Încheierea, pe cât îmi amintesc suna cam așa: "Bat pasul,

drept material documentar și unde erau denumite astfel numeroasele adepse feminine ale noului curent filosofico-literar.

Parodia mea nu a apărut nicăieri, dar a făcut repede ocolul cafenelei bucureștene. Că ajunsese chiar mai departe, aveam să-mi dau seama curând într-o ședință care-i aduna săptămânal la *Contemporanul* pe membrii colegiului revistei. Erau foarte mulți, toată crema ideologică a partidului, venea și Leonte Răutu. Redacția nu dispunea de atâtea scaune, invitații, neavând încă furnurile viitoare, luau loc, democratic, pe teancuri de reviste, și-și permiteau să mai glumească. În ședința amintită s-a discutat printre altele cum să reflecte *Contemporanul* aniversarea războiului de independență. Cineva a propus să se reproducă în pagina întâi poezia

Ecoul, unde se ocupa de pagina culturală a ziarului. Aici, spre sfârșitul războiului, tipărea diferite lucruri care schișau o rezistență la propaganda oficială. Erau pomenite nume ostracizate de autori străini cunoscuți pentru sentimentele lor ostile hitlerismului sau catalogați printre producătorii așa numitei "entartete Kunst" (artă degenerată), după canoanele estetice ale noului Reich. M.R.P. răspundea el însuși colaboratorilor și-i sfătui să practice o literatură hrănită de idealuri generoase. Ii îndemna pe poeți să ia exemplul lui Whitman, recomandare deloc ortodoxă în acei ani (un scriitor american care mai era și cântăreț al democrației).

Din Galați, unde mă aflam atunci și prestam "muncă obligatorie" ca desenator tehnic la Serviciul Hidraulic, corespondam intens cu Nina Cassian. Ea

Paul Scorțeanu. Am constatat-o ajuns la București, peste vreo lună. Miron mi-a spus mai târziu că fusese la Galați și mă căutase, dar nu dăduse peste mine. Eu plecasem spre capitală într-un vagon de marfă, cu pale pe jos (așa erau formate garniturile atunci, în săptămânile acelea turburi din toamna anului 1944). Am călătorit toată noaptea fără să închid ochii; mă temeam să nu-mi dispară puținii bani, cusuși într-o pungă agățată la piept, și ar fi fost de altfel cu neputință să adorm, fiindcă o voce femeiască repeta fără încetare începutul unui

cântec popular, răcniind către noi: "Pe mine mă cheamă Floare/Cine mă iubește moare".

Numele sub care debutasem a încercat să mi-l schimbe mai târziu, la *Contemporanul*, și Zaharia Stancu. M-a luat din scurt, o dată când a trecut pe acolo: "Domnule, mi-a spus, trebuie să-ți alegi alt nume. Nu merge în literatura română cu o semnătură atât de lungă. Cinci silabe are doar Kogălniceanu!" "Și Alexandrescu". Mi-a venit să-i spun, dar am renunțat, fiindcă mizam mai curând pe efectul minciunii dezbătute lui M.R.P. S-a ales și Stancu, așadar, cu poveștea inventatului unchi din Galați și a respectului meu pentru numele familiei noastre. N-a mai insistat. De ce am păstrat însă eu acest pseudonim imposibil de care toată lumea se poticnea pronunțându-l? A fost un act de frondă juvenilă și un pariu cu mine însumi: să fac a se impune rebarbativele foneme. Am operat, totuși, o modificare, reducându-l pe Sache la o inițială. Nu prevăzusem însă că-i voi da astfel lui G. Grigurescu prilejul să producă gluma "fină", "criticului ovăz".

Grigorescu desenator

(urmă din pag. 1)

învățătură, să o facă să străbată în producția sa. Totuși, oricâtă bunăvoință și înțelegere arată, oricât se străduiește, cu răbdare, cu o bună amintire a lecțiilor ascultate în școli înainte, el este departe de a egala pe Grigorescu. În tablourile lui istorice, prin aranjamentul lor, se dovedește mai învățat decât Grigorescu, mai capabil decât el să imagineze o scenă, să grupeze, în front și în adâncime, figurile ce o constituie, e un pictor mai cultivat decât cel care numai târziu, în atelierul lui Cornu, ori copiind în Muzeul Luvru, are ocazia să-și pună unele probleme, reclamate de altfel de opere. Ca pictură propriu-zisă, ca mănuire a pensulei, ca aranjare a culorilor, pentru a ajunge la o suprafață încântătoare pentru ochi, ca exactitate și nimerită așezare a detaliilor, ca expresivitate a unei fețe, naturalețe a atitudinilor, Grigorescu se mișcă în regiuni cu mult mai înalte. Și Aman a desenat. În plus, a practicat gravura, care și ea e artă de desenator. Nimic nu se ridică însă în opera sa la frumusețea și expresivitatea - nici chiar la precizia - unui desen obișnuit de Grigorescu. De ce această superioritate a lui Grigorescu asupra mai bătrânului și mai cultivatului Aman? În adevăr, în timp ce Grigorescu se liberase de orice amintire de școală și reușise să devină el însuși un pictor realist autentic, Aman persista, în tot ce face, să se gândească la anume modele, care i se impun prin prestigiu lor de atelier și îl stânjenesc. Nicăieri această deosebire nu apare mai clară și mai evidentă decât în scenele cu subiecte țărănești, la care totuși Aman se gândise cel dintâi, dar pe care le concepe și le tratează ca pe niște scene istorice, artificiale, în timp ce Grigorescu, pornind de la viață, face din ele cele mai veridice reprezentări ale realității din zilele noastre, pe care o vede cu ochii lui.

Mai plăcut, mai rafinat, mai personal este chiar bătrânul Szathmary, când nu-și pierde vremea să se copieze pe el însuși, în acvarele migălite și destinate ori unui amator novice și fără gust, ori pentru o reproducere cromolitografică. Atunci, e drept numai excepțional, el ajunge în

acvarele la o vervă, la o spontaneitate și un brio, la un colorit atât de strălucitor, câștigat în contactul cu acvarelele romanticilor, pe care nici chiar Grigorescu nu-l atinge.

Andreescu a desenat puțin și destul de neîndemânic. El este singurul care, ca pictor, se poate rîndă alături de Grigorescu. Talentul lui este însă de altă natură. În momentul când iese din perioada de dibuire naive, și el poate fi considerat un colorist tot așa de dotat ca și Grigorescu, însă într-un sentiment grav, cu o paletă mai puțin răsunătoare, de multe ori un superior armonizator de griuri. În plus, el este mai atent ca Grigorescu la calitatea materiei picturale: o iubește pusă mai din belșug, mai cu împătări. Nu-l preocupă însă decât desenul în culoare, sau n-a vrut să se exercite în altă direcție. Ce ne-a rămas, ca desene autentice, de la Andreescu, în mic număr, e mai degrabă slab. Ele nu exprimă nici pe departe ceea ce a trebuit să simtă, în fața motivului, acest poet inspirat al pădurii inverzite sau sub mantia albă a iernii, al drumurilor singuratiche de țară, printre holde, al vederilor de oraș, ca cea din *Barbizon sub zăpadă*, sau ca cele două vederi de străzi din Barbizon revenite de la Moscova.

Luchian desenează și el, și desenează cu mult talent, cu precizie, cu un sentiment adânc și clarvăzător. Opera în alb și negru are pentru el nu numai o valoare sentimentală, de amintire duioasă, dar și de experiment. Singur la noi printre cei mari el încearcă fel de fel de procedee, care se practică uneori în Franța, pe care le stăpânește cu timpul, dar care sunt departe de a da impresia francă, convingătoare și emoționantă a unui adevărat desen. Deși desenează din dragoste, deși autor al unui bogat număr de foi în alb și negru, în sanguină, în acvarelă și în pastel, el nu este un desenator de clasă egală și din aceeași familie cu Grigorescu. Rolul desenelor sale - și nu numai când s-ar putea spune că, din cauza bolii, transportul afară din casă și munca în aer liber, cu tot bagajul necesitat de o pictură în ulei, devenise pentru el un chin - este să înlocuiască pictura, tabloul. E clar că așa îl înțelege, ca un substitut al adevăratei picturi, din care

GRAFFITI

Gheorghe TOMOZEI

Mirabilele semne

O amintire din iunie 1989...

Ne întorcem de la Ipotești pe alt drum decât cel străbătut la venire, spre a desluși prin pânzele fumegânde ale ploii ruinele cetății (cetăților) de la Stăncești. Nu e nimic de văzut, potopul ploii ne împiedică să ne apropiem de glorioasele nisipuri ce încă sunt măturate, aici la cap de țară a fâleii bătrânilor daci.

Arheologii, în săpăturile de acum două decenii, au dezvelit foarte puțin din contururile îngropate ale cetăților, au întocmit migăloase rapoarte de lucru și au așezat în rafturile muzeelor puținele obiecte-măturii cu care truda lor ne-a îmbogățit.

Opaile, desigur.

Arme, piese de harnament, bineînțeles.

Dar ce căuta acolo, sub brazdă, Peștele de argint cu cap de mistreț și coadă de vulcur? A văzut cineva o vietate la fel? E lesne să-ți spui că bizarul pește semnifică logodna a trei elemente

(pământul, apa, văzduhul), dar cine ne-ar putea încredința că și autorii lui, dacia, gândeau la fel?

Mirabil semn. Ce altceva va fi voit să însemne?

Mirabil semn. Dar cât de mirabil când la o bătaie de săgeată se află blândul sat cu nume blând și el, Ipotești?

În care Ipotești, în urmă cu nu prea mulți ani, dărâmandu-se cu folos o înjghebare muzeală înălțată cam fără rost, spre a ridica, așa cum va fi fost, cu trup nou, casa căminarului Gheorghieș Eminovici, meșterii au dat de cioburile unui vas de lut. Care vas, reconstituit, s-a dovedit a fi amfora romană din care au băut apă locuitorii unei gospodării dacice.

Mirabil semn.

Cum va fi ajuns făloasa amforă sub casa de la miazănoapte? De mirare lucru.

Țărâna viețuirii dace, peste ea ciobul roman și, peste toate, tâlpile copilului Eminovici G. Mihai și semnul

devine mai puțin mirabil...

Dar Lacul, ce căuta (ce caută) un lac atât de viu și limpede, pironit cu mari, nuferi galbeni și albi acolo, în plină câmpie, lângă trupul Ipoteștilor? Va fi existat și înainte de copilul mai înaintea evocat?

Nu cumva...

Și-apoi cine-l hrănește cu apă atât de proaspătă și clară, care izvoare subpământene, care visoare și care dor?

Mirabile semne.

El a existat. A scris. S-a lăsat fotografiat. A iubit. A avut ciubote și surtuc (când le avea). Bea tutun și cafea. Și având "icoană la scris" a scos din călimară "Lucaefărul", "Memento mori" și "Oda în metru antic".

Și-atunci, mirabilă înfricoșătoare întâmplare, cum a fost cu puțință ca în noaptea de 14 spre 15 Iunie 1889 după ce a acuzat mari dureri de cap și a cerut o cană cu lapte...

Nicolae GRIGORESCU: O foaie de album. Studii de capete.

pricină și atunci când se servește de acvarelă, gen în care el ne-a lăsat câteva opere de o mare valoare, și atunci când se servește de pastel, impresia ce lasă ca dimensiune, ca scop general, nu este deosebită de cea a operelor în ulei. Adevăratul desenator, Grigorescu, de pildă, evită aceste presupuse tablouri, nu destul de sincere și în genere de format mare, bune de pus în perete. Lui îl plac confidențele intime, măturisurile zilnice, notele repezi și neprevăzute, impresiile, unele luate chiar pe ascuns, în fundul pălăriei, pe o foaie mică de carnet, când a înălnit, pe stradă sau într-o societate, ceva demn de memorat, studiile de ansamblu ori de detalii, până ajunge la ceva satisfăcător, în vederea unei compoziții. Adevăratul desenator, pasional să exprime, este toată ziua cu creionul în mână. Și nu e amănunt, cât de neînsemnat în aparență, care să

nu-i rețină atenția. Așa a fost Grigorescu, și nu numai în alb și negru, încercând în această tehnică toate procedeele posibile, dar și în șchele în ulei, cu nimic deosebite ca avânt, ca redare directă a viziunii, ca duct al pensulei, de aceleași subiecte, tratate în negru. De aceea, nimic nu mă împiedică să cred că, la un contact direct, zilnic cu ea, ca trecerea în revistă a acestei părți mai puțin remarcate a operelor lui Grigorescu, mai puțin pusă în valoare până acum. În ea avem surprinderea lentă de a descoperi un artist aproape nou, răspunzând la orice chemare venită din afară, aproape de viață, energic, poate mai mult chiar decât în pictură, înarmat cu cea mai expresivă tehnică de desenator. El se menține multă vreme în această strălucită formă, până ce, și în această artă ca și în pictură, se dispensează din ce în ce mai mult de natură, departe de care el nu mai este sigur de

sine. Ajunge astfel la o vreme când ceea ce face nu-l mai mulțumește poate deplin, nu-l mai interesează. Singura formă de desen care mai persistă până la finele carierei sale sunt mici note, cât se poate de sumare, crochiiuri în vederea viitoarelor tablouri, din ultimii ani, scene cum sunt cele atât de frecvente cu subiecte rustice. Cu creionul în mână, el probează o atitudine sau alta a personajului, mai totdeauna singularitic, din aceste numeroase pânze, ciobanul sau fata de la țară, îi așază în pagină într-un fel sau altul până ce se declară satisfăcut, trece apoi la execuția în ulei, cel mai adesea în mai multe variante și fără model. Este ultima formă în care mai întâlnim la Grigorescu acest gen de expresie atât de natural și atât de conform cu adevărata sa fire, în care el lăsașe posterității sute de minunate realizări.

Orfeu în „Împărăția Cuvintelor“

Nimic nu e mai exagerat, la unii dintre contemporarii recentii, ai operei lui Ștefan Augustin Doinaș, decât confundarea poeziei acestuia cu o "neobosită cotrobăire (s. n.) prin ființe, lucruri și textele mari ale lumii". Nimic mai exagerat apoi ca ideea că autorul e un "meseriaș al culturii" (stranie apropiere!) sau că, în unele versuri, textul e comunicatul de luptă al "acelui colossal spate al frontului, unde planurile de atac se confundă cu cele defensive, unde aroganțele narcisiste dispar sub orgoliul cvasianonimatului,... unde orice emisie de originalitate e consecutivă unei ucenicii apte să se desprindă de poala maestrului."

Adesea momentele de celebrare -Ștefan Augustin Doinaș a fost sărbătorit, de curînd, cu prilejul împlinirii a 70 de ani- sunt însoțite cu declarațiile patetice ale discipolilor și admiratorilor, foarte interesați de a li se auzi mai degrabă vocea decât ideile.

Poezia sa, văzută ca o imensă surprare de geologie lirică, drept un tremblement de terre peste care "cotrobăie" o viziune surescitată spre a cuprinde prăpăstiiile lumii și cărțile de nisip ale veșniciei, e doar o reprezentare de orbi care pipăie suprafețele neputând înțelege decât ceea ce-i însculcat în puțina experiență de lumină avută. Ștefan Augustin Doinaș e un mare inițiat în orfica poeziei. Înăuntrul ființei sale există o disciplină ordonatoare de sens care ne face să credem că lui i se potrivește, cel mai exact,

dictonul latin *homo sum, humani nihil a me alienum puto*. Iar acest "socotesc că nimic (nu trebuie) să-mi fie străin", are, în verbul poetic, rostul superior al cunoașterii. E vorba desigur de o cunoaștere de tip particular, așa cum spuneam mai înainte, a unui inițiat care, asemenea lui Orfeu, transmite deopotrivă luciditatea și misterul relevante prin cuvântul creator de personalitate. Creația artistică nu e alterată nici de viciul emoției subiective, nici de partiipisurile experiențelor dinaintea sa, deși nu-i sunt străine avatarurile limbajului artistic -e un excelent traducător al lumilor spirituale germane, franceze, italiene, ale căror mentalități culturale le cunoaște profund, a "tradus", în sens ideologic, tipurile de creație și impactul lor cu realitatea, s-a arătat captivat de modernism, altfel spus, de spiritul pur al poeziei lui Paul Valery, l-a "văzut" pe Jarry detronat de Ubu și a scris, exegetic, despre poezia generației beat. Toate acestea nu se constituie în experiențe artistice, ci, mai degrabă îmbracă sensul superior al unor orizonturi de conștiință intelectuală, teoreticianul și poetul rămânând mereu egali cu sinele. Ca orice mare poet Ștefan Augustin Doinaș e un creator de noi adevăruri, prin impunerea cărora întreaga sa lirică devine semnul unei heraldici poetice, detașabilă și inconfundabilă în mișcarea noastră literară. Personalitatea sa se apropie, prin constanța modernității actului poetic, de veșnic însetatul de nou care a fost

Macედonski (între *Mistrețul cu colți de argint* și *Noaptea de decembrie* au fost semnalate afinități) și de Perpessicius (poetul). Ca și acesta din urmă, Doinaș e preocupat de marile teme ale artei, preferând erudiției livrești și pe alocuri ostentative a eminescologului, transformarea ei în idee culturală, emoție încorporată în meditație și intelectualism. Arta sa poetică e rezultatul întâlnirii (câteodată coliziunii) dintre un impresionant dicționar de idei culturale și tehnica versificării. Mediarea prin cunoaștere între univers și cuvânt are un dramatism sublimat, o seninătate superioară și solemnă pentru că în fiecare vers devenit memorabil există o voință supraordonatoare. Poetul nu scrie ci oficiază, mereu ispitit de conjurația poetică a lucrurilor cu sensul:

"Una și singură,/ pulsar/ între Alfa și Omega,/ lauda locuiește în cerul gurii./ Acolo- /fălfăind în locul păsării,/ cuvântul pasăre se ouă în aer./ Acolo- / suferind în locul inimii,/ cuvântul inimă nu obosește./ Acolo- / durând în locul iubirii,/ cuvântul iubire se-mparte la castori./ Din exil,/ Ioan-fără-Limbă- /prințul cu sabia-n teacă- / Ne-a trimis veste./ Să așezăm zale ori călți/ între noi/ și tășul lucrurilor// Să întemeiem / în alb/ Împărăția Cuvintelor".

Alături de Nichita Stănescu și Marin Sorescu, Ștefan Augustin Doinaș formează prima triadă valorică a poeziei românești contemporane.

Lucian CHIȘU

Urări la o aniversare

În ziua de 26 aprilie 1992, întâmplarea a vrut să-i dăruiască poetului Ștefan Aug. Doinaș două coincidențe al căror conținut îl vor fi bucurat cu deosebire: celebrarea sfintelor Paști și trecerea prin țara noastră a lui Mihai de Hohenzolern pe care poetul a ținut să-l întâmpine. Una binecuvântează rosturile poetului în vreme; cealaltă arată consecințele ciudate ale vremurilor asupra omului. O a treia coincidență, mai puțin marcată de hazard și efemer decât celelalte, este fără îndoială prețuirea republicană a poeziei sale, mai puternică decât întâmplătoare conjuncții astrale ori decât înșelătoare împrejurări terestre. Aici cred că își află creația lui Ștefan Augustin Doinaș o autentică situație, la întâlnirea multora dintre înaltele sensuri ale acestei noțiuni, fie ea și în variantă platoniciană. Aflat la vârsta când viața, operă și credințe pot deveni o singură

sferă, poetul își va reaminti poate de asta ca de o datorie. Chiar poezia lui, rostind uneori despre efemerități repetabile sub masca semnificanței majore, se constituie într-un *memento*: *Cântarea asta sumbră, temurată/ e ca un glas pierdut, de altă dată;/ sărutul vine singur, înglodat;/ îmbrățișarea asta s-a mai dat;/ iar zâmbetul plăcerii are-un sclipet/ îmbălsămat ca regii din Egipt;/ un semn făcut de nimeni nimănui./ Ah, totul e un vis, o altă lume./ Iar noi jucăm, în tinere costume,/ un rol încărunit cum altul nu-i. Înșuși sensul poetului într-o lume doar conjunctural măreață ori mizeră i-l oferă sieși propriile versuri: *Mereu senin și tânăr, într-o singurătată/ a lucrurilor pline de flăcări, care mor/ în locul meu, fidele, - eu împlinesc în toate/ tiparul frumuseții și nemuririi lor.* Sunt versuri pe care nu e posibil ca poetul să le fi uitat și care mă fac să cred că nu șarje encomiastice sau exegeze*

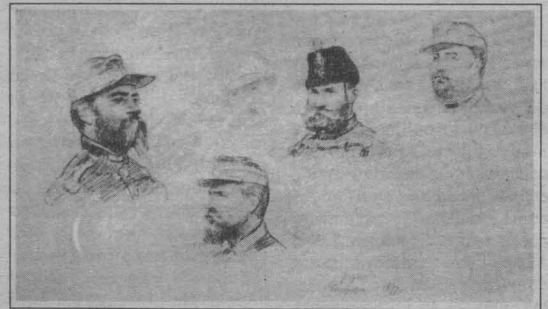
patetice și-ar fi dorit la aniversarea sa, chiar dacă le merită pe amândouă. Și tot ele, împreună cu altele totdeauna citabile cu emoție, îmi dau speranța că, aflându-se deasupra unei zile, a unui entuziasm politic și a unui tron pe care istoria l-a lăsat totuși irevocabil pustiu, poezia și poetul nu trebuie coborâte la gesturi de vasalitate. Pentru că tot Ștefan Augustin Doinaș, într-o mai veche poezie numită chiar *Aniversare*, își constată lucid rostul poetic și existențial: *Azi împlinesc o mie de lucruri trecătoare/ Privind amurgul sumbru cum scapără pe văi.*

Dinspre partea republicană a literelor românești, trimit către poetul Ștefan Augustin Doinaș aceste gânduri de prețuire și de nădejde care sper să ajungă la el cu o paradoxală intensitate a anonimatului multiplicat.

Andrei GRIGOR

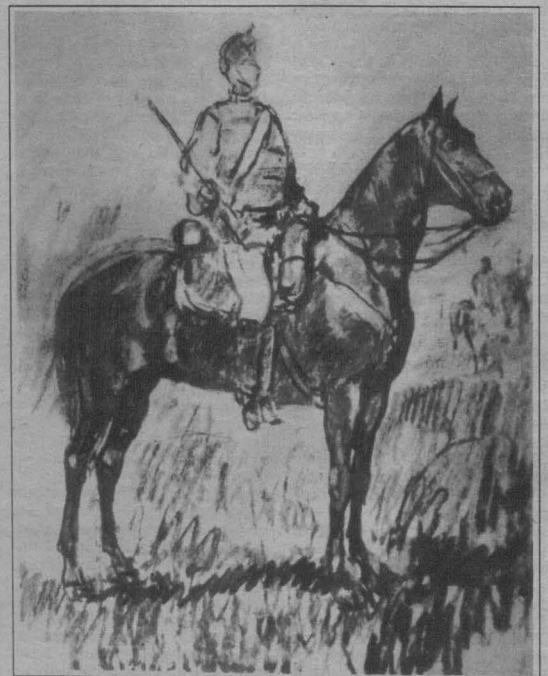
Nicolae GRIGORESCU: Droșca cu trei cai a lui Grigorescu

Nicolae GRIGORESCU: Studii de portrete pentru ofițeri

Nicolae GRIGORESCU: Doctorul Kalinder

Nicolae GRIGORESCU: Roșior călare

În timp ce coboram scările Muzeului de Artă Naivă l-am văzut pe prietenul meu așteptându-mă pe trotuarul din față. Era îmbrăcat așa cum îl știam, ca un adevărat critic de artă: pelerină largă de culoare maronie, un fular foarte lung, bej, aruncat neglijent peste umăr, care-i atârna în față până la genunchi, pantalonii gri în carouri, ghete imblănite; de sub căciula de astrahan cu cozoroc părul castaniu îi cădea în falduri moi pe umeri.

-Sper că n-ai de gând să mă țării înlăuntru, la ororile alea! m-a întâmpinat el agresiv, arătând spre clădirea din care ieșisem.

Am crezut că e mai bine să-l iau încet, așa că, fără să răspund, l-am tras spre o bancă în scuarul din față. Ne-am așezat, iar el și-a scos mânușile groase cu un singur deget.

-Ce ai împotriva "artei naive"? am încercat eu să pipăi terenul.

-Dumnezeule! doar n-o să-mi spui că-ți plac pânzele alea îngrozitoare, care n-au nici sare nici piper..., a început el să gesticuleze.

Știam că are o simpatie deosebită pentru "naivi", dar nu mă așteptam la o ripostă atât de vehementă. Înainte de a putea să deschid din nou gura, ca să-i explic rostul întâlnirii noastre, a început să-și dea drumul.

-Detest "arta naive", și pe cei care o gustă... "Inefabilul unei lumi, de fapt indescriptibile", zic criticii milostivi. Prostii! Aiureii!... Tot ce se poate spune cu adevărat este că țăraniile aceia sunt incapabili să vadă realul, ceea ce - să recunoaștem - este foarte trist... "Sinceritate și spontaneitate"... Da. Dar eu nu cred în arta sinceră, și nu accept că există artă majoră spontană... Sărmanii pictori "naivi"!... Știi ce se spune despre ei? Că ar fi - citez! - "neajutorați, timizi și nedescurcăreți". Minciuni! Te asigur că sunt foarte buni negustori, obraznici, necultivați, agresivi și, pe deasupra, vanitoși de n-au pereche... "Vegetație delirantă", "armonie cromatică"... De unde până unde?... Am găsit asemenea ineptii chiar în ziarul la care lucrezi tu... Știi ce sunt pânzele lor? Cărți poștale ilustrate din insula Capri, desene în culori de pe cutiile cu bomboane belgiene de Paști!...

Vorbea tare, cu patimă, ridicându-se și reașezându-se mereu pe bancă, atrăgând atenția rarilor trecători grăbiți, înfotoliți în paltoane. Am încercat să-l potolesc, luându-l amical de braț și obligându-l să stea lângă mine.

-Cunoști "Fluturii albaștri" de Franjo Klopotan? l-am întrebat cu blândețe.

Întrebarea l-a sufocat. M-a îmbrâncit, s-a sculat de pe bancă, a făcut câțiva pași agitați; apoi, oprindu-se în dreptul meu, m-a împuns cu degetul arătător:

-Doar n-ai de gând să-i cumperi vreun tablou?

În întrebarea lui se amesteca o mișcare ușoară, un dispreț fără margini și o revoltă totuși prietenească.

-Te-am întrebat de "Fluturii albaștri".

-Oroarea aia?

Avea ce avea cu acest cuvânt. Făcând cu mâna un gest negativ, că adică n-am de gând să cumpăr nici un tablou de Klopotan, l-am provocat direct:

-Descrie-mi-l, te rog.

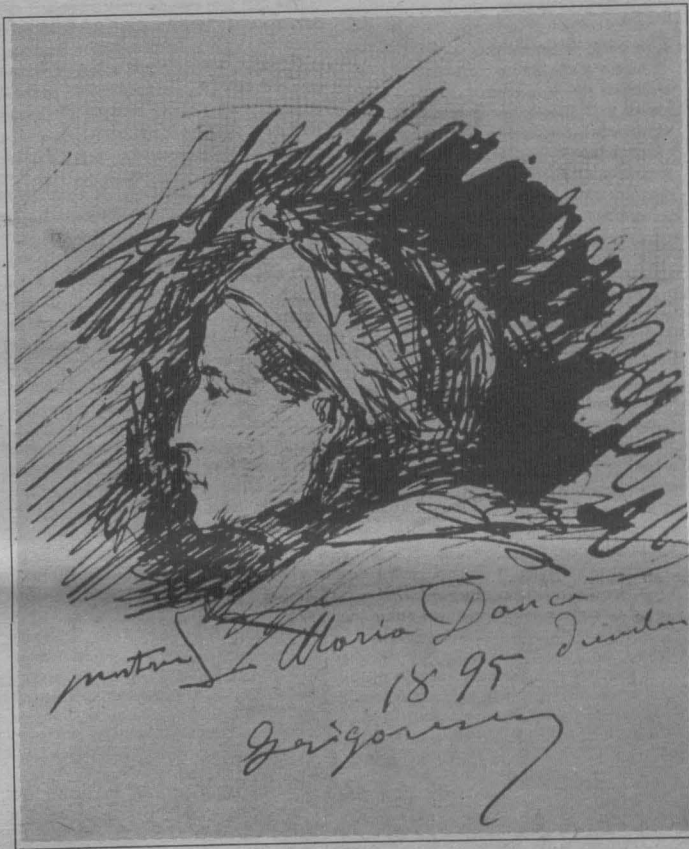
A rămas o clipă stupefiat, probabil la gândul că așa putea să pun la îndoială cunoștințele lui de specialitate. Apoi, simțind că e vorba de altceva, ce încă nu izbutea să priceapă, și-a dat din nou drumul.

-Tabloul în ulei, aproape patrat, un metru pe un metru-douăzeci, fundal galben, un galbenuș de ou bolnav, dealuri sau coline aproape roz, oricum un roz murdar, simple curbe în vârful cărora apar câteva ridicole case ca niște ciupecuțe, arbori contorsionați, niște biete linii, stilizați la maximum, cel din

Ștefan Aug. DOINAȘ

PICTURĂ NAIVĂ

prim-plan cu frunze sau fructe, dracu' știe cel roșii, și niște plante și flori asemenea unor celenterate, pentru că solul, de un verde putred, pare o mlaștină; iar sus - ce ieftină găselniță! -

Nicolae GRIGORESCU: Maria Dancu

doi așa-ziși fluturi albaștri, de fapt niște insecte scârboase, un bleu spălăcit, făcându-și curte cu niște trompe duble și ultrasubțiri. Semnat în stânga, sus... Așa e?

Aprobarea mea admirativă l-a măgulit, dar nu l-a spulberat nicicum țâfna profesională. Totuși - socoteam eu - sosise momentul să trec la atac. Dar el, parcă presimțind că răgazul și atenția pe care i le acordasem făceau parte din strategia mea, nu mi-a lăsat nici o puțintă să intervin în discuție.

-Voi, jurnaliștii, umbrați cu limba scoasă după senzațional. Perfect. Vă înțeleg: sunteți oamenii secolului. Dar atunci, ce naiba vedeți, sau vă faceți că vedeți, în "arta naive"? O artă modernă, care nu surprinde nimic din dimensiunea terifiantă, repulsivă, fantastică, a existenței actuale, care se mulțumește cu viziunea siropoasă și cu feeria penibilă a vieții, care se ferește de tragicul ei, - nu e decât o artă-fosilă: nu mă interesează...

Am hotărât să mă arunc în apă: -Îți voi arăta ceva ce o să-ți schimbe ideea despre această artă.

-Ce vorbești? s-a revoltat el. Știu pe dinafară întreg istoricul acestei "arte naive", îți pot descrie cel puțin o sută de pânze, de pretinse capodopere, de la

"Jucătorii de fotbal" al lui Rousseau din 1908, până la "Florile ocrotitoare" ale lui Ivan Rabuzin din 1970. Ți le descriu una după alta, pe nerăsuflăte... Dar la ce bun? Apă de ploaie!... Ascultă-mă și crede-mă: așa-zisa "Artă naive" este o îndeletnicire - cum să zic? - *sin cojones*. Ai înțeles? E lipsită de sevă. Nu are sânge în ea. E stătută ca o fecioară bătrână. N-are nici corosivitate, nici "dublă vedere"... Și atunci?

Am profitat de faptul că-și trăgea răsuflarea, ca să intervin mai energic.

-Vreau să-ți povestesc o chestie a mea, senzațională am zis, și am continuat, trecând repede peste grohăitul lui nemulțumit. Ieri după masă am fost înlăuntru, în muzeu. Mă aflam la un

Prietenul meu a ridicat o mână, retezându-mi firul vorbelor.

-N-am citit nici un rând din acest Kleist al tău. Poate și pentru că am reținut, nu mai știu unde, ce zicea Goethe despre el. Cam așa ceva: "o ființă cu care Natura a avut planuri mărețe, dar care a fost prada unui rău incurabil..."

-Exact, am ripostat eu. Bravo, amice! ai pus punctul pe i. Acum ascultă mai departe.

-Dar ce are asta cu oroarea lui Klopotan?

-Iată ce, am continuat eu, muștrându-l din ochi pentru imensa lui nerăbdare. Asta, adică întâmplarea din muzeu, a avut loc ieri. Înainte de a ieși din muzeu, l-am auzit pe tânăr - mărturisesc că mă cam ținusem după ei - zicându-i fetei: "Da, de lume poți să disperezi, dar de absolut nu..." Poate că n-am reținut tocmai bine, dar cred că acestea au fost cuvintele lui... Deci, asta a fost ieri. Bun. Azi dimineață, pe la orele zece, am fost trimis de urgență de la redacție, la Hotel Imperial. În una din camerele de la etajul doi avusesse loc un dublu omor: o sinucidere și, după toate aparențele, o crimă. Am ajuns acolo. De fapt, pe un pat dublu, în camera, zăceau corpurile a doi tineri: un băiat și o fată.

Moarte prin împușcare, mi-a zis medicul legist. M-am uitat la ei: mi se părea că-i mai văzusem undeva. Unde?... Mi-a fost imposibil să-mi amintesc. Am pus întrebările de rigoare, ca să primesc răspunsurile necesare pentru a-mi redacta articolul. Eram pe punctul să plec, când doctorul m-a oprit: "Vrei să-ți dau un *tuyau*, tinere?... la uită-te, ce palizi sunți! ai zice că le-a zis cineva sângele..." - "Haida de, doctore, faci glume macabre, am ripostat eu. Vrei să mă îmbrobodești?... Probabil că au sângerat abundent..." - "Vezi dumneața vreo urmă de sângereare?", a zămbit el. - "Adică cum? am zis. Doar nu crezi în vampiri?...". - "Nu, mi-a răspuns el cu o placiditate suspectă. Dar uită-te aici..." A scos o batistă albă din trusa medicală. A despăturit-o încet, cu o mare atenție. Și n-o să crezi! mi-a arătat ceva albastru, semănând a gănganie eterată, cu firicele sângerii. - "Ce e asta?" am întrebat, simțind că mă înfure. - "Un fluture", mi-a răspuns el, și mi s-a părut că pe fața lui se așterne o mare suferință. "Se afla pe gâtul fetei, și încă mai zvâcnea din aripi, când am sosit..." Mi s-a zăbărit părul în creștetul capului. Și, brusc, mi-am amintit unde-i văzusem pe cei doi tineri: în muzeu, în fața tabloului lui Franjo Klopotan...

De câteva minute, prietenul meu amuțise. Amuțise și împietrise. Abia mai respira. Se uita la mine cu ochii bolbați, roșeața din obrajii biciuiți de frig dispăruse complet. Când am terminat de povestit m-a înșefăcat de guler, ne-am ridicat amândoi de pe bancă, iar el mi-a zis doar atâta:

-Vino.

Știam unde voia să mergem. Am traversat strada, ne-am îndreptat spre muzeu, am suit scările înghețate. Legitimăția mea a rezolvat intrarea, el era prea cunoscut ca critic de artă ca să-l oprească vreun paznic. Am străbătut câteva încăperi, fără să scoatem nici un cuvânt, îndreptându-ne fără să șovăim spre sala picturii contemporane. Era aproape ticsită. Prietenul meu și-a făcut loc cu coatele, am auzit câteva proteste înfundate, am ajuns în fine, ne-am oprit în fața pânzei. Prietenul meu găfăia, am simțit o crispare în toată făptura lui, a ridicat pe jumătate mâna ca să-mi arate ceva, ceva la care nu se aștepta deloc, pe perete, dar n-a avut puterea să ducă gestul până la capăt.

De altfel, știam ce vroia să-mi arate: pe tabloul lui Klopotan se vedea acum - contrazicând titlul plural - un singur fluture albastru. Cel din dreapta.

Josef MUNDY

Israel

Mistică mediteraneană

In primul an al șederii mele în această țară am văzut fenomenul numit Fata Morgana. Eram pe plaja Nitzanim. Turnul de apă al fermei de tineret se oglindea răsturnat în apă și lângă el, în aer, se înălțau încă două turnuri în direcția bună. Era o viziune foarte bizară, un fel de aluzie la crucificarea lui Isus.

În vecinătatea fermei de tineret a Institutului Nitzanim am dat o dată peste o livadă aparținând unei case arabe părăsite, în care era un piersic uriaș. Deseori, când ni se făcea lehamite de fileul de pește care ni se împărțea în sala de mese, o porneam pe câmp și culegeam struguri sălbatici care creșteau în nisipuri, încă din vremea lui Samson și a vulpilor lui.

După o noapte petrecută în pragul sinucidării (îmi slujisem propriile forțe de autostrugere cu o furie totală, până la pierderea memoriei), zăceam pe canapeaua din salon și nu izbuteam să adorm. În zori am închis ochii pentru câteva minute, dar n-a fost un vis, ci poate o halucinație, ca a alcoolizilor care văd pe negre gonind prin încăperea și-și închipuie că sunt șoareci. Dar la mine totul era optimist, mă scufundam într-un strat de aer dulce și eram parcă în Cipru. Ședeam într-o cafenea cu câțiva prieteni și examinam cu atenție priveliștea. Cineva a spus că e aproape la fel ca în țară. A coborât noaptea, deși în aer era un fel de limpezime ciudată și ne zăream clar unul pe altul. Am aruncat o privire spre cer și am văzut milioane de stele, întocmai ca în pustii Sinai. Mi s-a părut că disting Calea Laptelui. Spectacolul era fantastic și mi-am amintit că în locuri deschise, ca acela unde ne aflam, lumina stelelor ne influențează și ea în bine. Când am privit a doua oară spre cer, am băgat de seamă că stelele erau de fapt milioane de păsări, zburând în stoluri foarte strânse către țărurile țării. Mi-am adus aminte numaidecât că iarna bate la ușă, dar aici, în Cipru, în aer era ceva cald și dulce, tocmai potrivit pentru faptele

dragostei. Am băut poate "uzo" și cineva a observat că zeița Afrodita s-a născut nu departe de Famagusta de azi. Din adâncul inimii, ceva îmi șoptea că zeița încă trăiește și caută dragostea. Poate era o intuiție... În cele din urmă am simțit ceva foarte bun și plin de speranță, și dorința de moarte s-a estompat, îndepărtându-se de mine.

In sfârșit, m-am reîntors la New York. Îmi fusese foarte dor de orașul ăsta și m-am regăsit într-un apartament din strada a 7-a, între A și B. Cineva mi-l închiriasse pentru o săptămână. Eram cât se poate de mulțumit, căci știam ce greu e să găsești o locuință, fie și temporară, când n-ai destui dolari. Spre marea mea surprindere am întâlnit pe coridor o pereche de israelieni pe care-i cunoașteam de la Tel Aviv. Mi se pare că stăteam o dată cu ei într-o cafenea și discutaserăm îndelung. Erau tineri și frumoși și fata purta o haină neagră de piele care-i dădea o înfățișare de cavalier medieval. În general, era în ea ceva foarte tineresc și cuceritor. Exact genul de femeie de care aș fi fost cândva în stare să mă îndrăgostesc nebunește.

Oricum ar fi, ne-am bucurat că ne vedem și m-au invitat la ei, să bem un păhărel sau să fumăm marijuana. Apartamentul lor era vecin cu al meu. Am intrat, ne-am așezat ca boemii pe podea și băiutul a preparat în grabă câteva țigări să ne trecem timpul. Nu vreau să mă întorc în țară, a spus fata-n-am ce căuta acolo. Vreau să trăiesc într-o țară normală, nu în atmosfera Orientului. După câteva țigări i-am părăsit cu părere de rău. Mă durea că niște oameni atât de frumoși renunță de bunăvoie să trăiască în patria lor naturală (amândoi erau născuți în țară).

Pesemne că marijuana mă zăpăcise, așa că, în loc să mă întorc la mine, am intrat din greșeală în alt apartament. Acolo am rămas cu gura căscată: l-am văzut pe Anwar Sadat lăfăindu-se într-un fotoliu larg și fumând pipă.

Era în el ceva patern și afectuos. Mi-a zâmbit imediat. Am început să vorbim și am înțeles că a ieșit la pensie, deși încă era considerat președintele Egiptului. Arăta într-adevăr ca un președinte, avea o noblețe firească și, cu toată simpatia și politețea pe care o degaja, știa să păstreze distanța cu autoritatea unui adevărat domn. Uneori izbucnea în râs ca un copil. Mi-am spus că ar fi bine să-l fotografiez; poate trimit un reportaj în țară și câștig câțiva bănuți. I-am cerut permisiunea și nu s-a împotrivit. Am telefonat unui fotograf care s-a prezentat imediat la lucru și am început treaba. În timp ce-l fotografiam, mi-am adus aminte că abia în urmă cu câteva zile întâlnisem o femeie dotată cu darul profeției, care-mi spusese că pe Anwar Sadat îl pândeste o mare primejdie și că forțele răului or să-l împuște. Am stat la îndoielă dacă să-i vorbesc despre asta și în cele din urmă am hotărât să-i dezvălui totul. Sadat m-a ascultat politicos și ochii i s-au intristat. Răsul copilăresc dispăruse, iar ochii i s-au umplut pentru o clipă de o mare durere, în care era și un strop de milă pentru el însuși. Dar după câteva secunde a îndreptat spre mine o privire foarte calmă, care mi-a amintit numaidecât de o statuie egipteană antică văzută la Louvre.

Ne aflam chiar în inima Parisului, în spatele vestitei cafenele "Deux Magots", refugiu existențialistilor din anii '50. Mai exact, Pierre și cu mine plecaserăm să căutăm o sală de teatru și am ajuns într-o curte interioară, în dosul cafenelei. Cineva ne povestise că acolo e un loc bun de închiriat. Am găsit într-adevăr o sală foarte ciudată, lungă și îngustă, cu o scenă minusculă. Știam că proprietăreasa a fost cândva cea mai apropiată prietenă a lui Antonin Artaud și de aceea credeam că vom găsi la ea o ureche atentă și dorința de a veni în ajutorul unor tineri care caută o cale să se exprime pe ei înșiși. Când am intrat în sală, ne-am dat seama că nimerisem în plin spectacol. Am găsit acolo vreo douăzeci de oameni destul de vârstnici, iar pe scenă stătea o femeie extrem de impresionantă. Mi-am amintit că o mai văzusem în câteva locuri publice, mai cu seamă la vernisajul unor expoziții importante în Cartierul Latin. Stătea pe scenă ca o stâncă, plină de splendoare și de noblețe. Am înțeles curând că știe să citească gândurile și că are și puterea parapsihologică de a descifra reîntroparea sufletelor. Din curiozitate, am urcat și eu pe scenă. Mi-a cerut să ating talismanul pe care-l purta la gât și i-am

dat ascultare. Femeia aceea impresionantă mi-a spus numaidecât că în ochii mei se văd "scândurile scenei" (s-a folosit chiar de această expresie tipic franțuzească), dar vei reuși numai când vei renunța la visuri și te vei cuibări pe un sol sigur, care-ți aparține.

Dar înainte de a urca pe scenă am auzit-o ținând un discurs despre metempsihoză și vorbind, potrivit tradiției lui Antonin Artaud, despre cel de-al doilea suflet al omului, sau eul metafizic care însoțește eul fizic până în ziua morții. A istorisit și despre ea însăși, că s-a născut în Egipt și că a cercetat secretele faraonilor și ale religiei antice. N-a lipsit mult să cred că, întocmai ca Moise, va preface tot felul de obiecte neînsuflețite în șerpi veninoși. Dar nu, era o conferință aproape științifică, grație înălțării ei sufletești, și acum iată-mă stând în fața ei, ca să-mi tâlmăcească istoria mea personală. Se pare că trecusem prin multe reîntropări. După spusele ei, am fost sculptor la Mikonos, apoi am trăit perioade îndelungate între nordul Italiei și Franței, într-un rând am ajuns până-n Japonia, unde am viețuit ca agricultor sărman, iar în ultimele reîntropări am sosit din adâncurile Rusiei să-miduc viața aproape de munții Carpați; în curând, în prezenta reîntropare, voi pleca într-o insulă mediteraneană, da, o insulă înconjurată doar de vecinii ostili și de apă. După mine a urcat pe scenă prietenul meu Pierre, care era actor, dar și maseur profesionist, cu diplomă medicală. Ceremonia s-a repetat, Pierre a atins și el talismanul și apoi egipteanca i-a spus că vine dintr-o familie de profeți druzi și are puterea de a tămădui oamenii cu mâinile lui, dar tu, a adăugat egipteanca, nu vei fi actor așa cum ai vrea, burghuzul din tine nu te va lăsa să trăiești ca un țigan și dorința de a duce o existență ordonată va birui toate aspirațiile tale artistice. Apoi a sosit pe scenă o franțuzoaică destul de vârstnică și i-a cerut egiptencei să-i spună ce se va întâmpla peste trei zile. Egipteanca s-a înfuriat teribil, spunând că ea nu ghidește viitorul, ci dezleagă taine existențiale și i-a cerut să coboare imediat de pe scenă.

Nu știu de ce, am plecat fără să mai vorbim cu proprietăreasa. Egipteanca asta e nebulă, mi-am spus în sine, și limpede doar că insula aceea din Mediterana, înconjurată din toate părțile de apă și de dușmani, e Statul Israel, dar eu n-am de gând cu nici un chip să plec acolo. Trăiesc acum la Paris, mi-e bine și nici prin cap nu-mi trece să plec, fiindcă aici e locul unde vreau să-mi clădesc viața și cariera. Desigur, femeia a surprins ceva din firea mea israeliană și a aruncat o profeție în aer.

A trecut vreo jumătate de an de la întâmplarea aceea bizară și, iată, a izbucnit Războiul de șase zile, m-am simțit zguduit și în câteva luni m-am pomenit pe punctul unui vapor care m-a adus în țară.

Am ajuns în portul Constanța dimineața devreme și, după o zi întreagă de tracasări și de percheziții corporale, ne-am îmbarcat pe vasul Transilvania, în drum spre Israel. Vaporul a ridicat ancora la opt seara. Era frig și purtam paltoane grele de iarnă. Dimineața vremea s-a mai înmuiat. Am ieșit pe punte și am văzut că traversăm Bosforul. În fața ochilor mei se întindea Constantinopolul, cu turla musulmană a Sfintei Sofia. În aceeași zi sau a doua zi am pătruns în Marea de Marmara. O căldură plăcută ne-a învăluit și, încetul cu încetul, am dat jos de pe noi veșmintele grele. Apa era foarte adâncă și albastră. Mi-am amintit de versurile Iliadei și ale Odiseei și am știut că Odiseu a văzut aceeași mare.

În ultima noapte n-am putut așipi. Am ieșit iarăși pe punte și am văzut milioane de stele strălucitoare, atât de caracteristice cerului Orientului Mijlociu. Abia după mulți ani am găsit la Chateaubriand o descriere asemănătoare lucrurilor pe care le-am simțit în noaptea aceea.

A doua zi de dimineață vaporul a ancorat la Haifa. Cerul era dureros de alb, totul era pentru mine străin și de neînțeles.

Nicolae GRIGORESCU - Maria Dancu

În românește de
Sebastian COSTIN

Inedit

OCTAVIAN GOGA ÎN SCRISORI

Se împlinesc, la 7 mai a.c., 58 de ani de la moartea celui pe care V.Voiculescu l-a numit în mai multe rânduri "prințul de coroană al poeziei române", iar Vasile Goldiș îl considera "poetul pătimirii noastre" - Octavian Goga.

Cu toate că va surprinde (și nu e exclus să fie chiar sancționată), risc afirmația că Octavian Goga rămâne, în bună măsură, un cvasi-necunoscut pentru cititorul român de azi. Asta deoarece nu știu ca până acum să se fi încercat editarea operei sale complete, iar culegerile de versuri, de teatru, traduceri, publicistică sau corespondență sunt publicate, în general, fără riguroasa și acuratețea științifică necesare. Cât privește studiul monografic ce i-a fost consacrat, acesta cuprinde numeroase erori, așa cum am arătat și eu în câteva rânduri, asta ca să nu mai amintim grila ideologică cu care s-a operat în detrimentul relevanței adevărului despre viața și activitatea sa. La acestea se adaugă acțiunile sistematice, concertate de calomniere, de minimalizare a importanței sale atât ca scriitor, poet și publicist strălucit, cât mai ales ca om politic patriot, atât de puternic și decisiv implicat în momentele majore ale luptei pentru unitatea națională, ale vieții politice interbelice.

De la poet au mai rămas încă multe materiale și documente, o bună parte inedite, păstrate, unele, în arhiva Muzeului memorial de la Ciucea, dar și risipite prin numeroase colecții, inclusiv particulare, cum este și cazul textului ce urmează. Este vorba de o scrisoare, datată "Rășinari, 27 ianuarie 1901" și adresată publicistului remarcabil care a fost Ioan Montani.

În ultimul an de liceu, Octavian Goga a fost coleg, la Brașov (vezi *Astra* nr.3 și 4/1986), Ioan Montani, un alt revoltat împotriva politicii deznacionalizante promovate, inclusiv la Blaj, de autoritățile austro-ungare (vezi *Tribuna* nr.13/1992). Spre deosebire, însă, de poet, care, la bacalaureat este notat cu "foarte bine", Ioan Montani este "avizat la repet. exam. peste 1 an". De aceea el va susține bacalaureatul în anul 1901 când va fi declarat "matur" la examenul oral, fapt ce-i va permite să urmeze apoi cursurile Facultății de drept din Budapesta și să fie alături de Octavian Goga la toate marile inițiative literare și publicistice avute până în 1914.

Scrisoarea trimisă lui I.Montani este un document relevant pentru dinamismul de care poetul dă de pe acum dovadă și care nu-l va părăsi niciodată. În același timp, ea dezvăluie trăsături de caracter esențiale pentru portretul moral al omului angajat cu o freneză singulară în mari bătălii literare și politice pentru apărarea și susținerea unui crez.

Rândurile din această scrisoare anunță vulcanul de mai târziu, fervoarea și patima puse în disputele ce-l vor măcina și, cu timpul, îl vor sustrage creației literare propriu-zise. Ele anticipă, totodată, pamfletarul virulent, cu replica tăioasă, neîndurătoare, de mare spontaneitate și culoare, inteligentă și abilă ce a înspăimântat atâția rivali literari și mai ales politici.

În același timp, scrisoarea este un document important în prezentarea vieții culturale a studențimii române aflate la Budapesta, preocupările și problemele sale de interes major. Nu în ultimul rând, ea conține și o serie de date autobiografice, inclusiv de natură sentimentală.

"Dragă Ioane,

Am fost leneș - dar nu te supăra. De când ne-am despărțit s-au schimbat multe, dar fondul lor e același, - materia nu se schimbă, numai din plămădirile nouă se închiagă ceva deosebit.

Ce anume s-a întâmplat cu mine de la despărțirea noastră tu știi.

Fazele generale prin cari am trecut, ca să îți le scriu: un stip(endiu) de 500 cor(oane)¹. *Primit din partea Societății "Transilvania", filozofia din Pesta*². I. Lupaș susține însă că "La Budapesta Goga a urmat împreună cu mine cursuri de istorie și limba latină. A trecut și examenul fundamental din istorie cu profesorul Balagi Aladár, din limba latină cu bătrânul Bartal Antal, autorul dicționarului de limbă latină medievală GLOSSARIUM MEDIAE LATINITATIS. - ASTRA, nr. 4/1986 etc.

M-am dus în Pesta. Așa pe ascuns înainte de a pleca, mă gândeam că mi-ar fi mai priincios în unele privințe mediul din țara românească, dar urșita a hotărât în alt chip. Acum am venit acasă obosit, copleșit de mulțimea impresiilor și dornic de liniște, de pace. Mă făcuse nervos sgomotul trăsurilor, tramvaielor, minciuna neghioabă de pe buzele rumenite, impertinența femeilor de stradă și prostia multă și grosolană.

E atâta prostie - poate fiindcă sunt oameni mai mulți și atâta sărăcie prin palatele alea mari și reci - "sărăcie cu balcon" - ar zice fratele Mariu. Mi-e greu să-mi reamintesc cele petrecute, deși peste câteva zile sunt silit să plec din nou, să pornesc cu cutărul în mână, ast reprezentant al sărăciei portative.

Și ce mă așteaptă în Pesta?

Tinerimea noastră, săraca tinerimei! O colecție de indivizi, nimic mai mult. Te prind fiorii când te trezești în mijlocul ei, tu care ai plecat de acasă căpătșit cu cel mai sensibil idealism. Intreg duhul tău se răzvrătește împotriva celor văzute, dar cu timpul sfărâmură de sfărâmură pierzi tot ce ai adus de acasă, numai prin vis îți mai reamintesti scenele idilice pe cari le îndumnezeiau și de la o vreme le uți cu totul, nici nu le mai visezi și când ești treaz pare-că îți-e rușine să-ți spui că erai atât de pătruns de spiritul ăla "naiv" de provincă. Că ce defecte are anume tinerimea e greu să le înșiri. Nu e vorba de lipsă de idei, pentru că e riscat a afirma că atâta groază de om e lovită cu leuca, că defectuoșitatea în grai în vorba românească. Cei mai mulți au fost crescuți pe la gimnazii străine și astfel au adus cu ei o limbă uscată și puturoasă.

O, sunt și excepțiuni multe, dar eu vorbesc de gloată, de mediu, de "poporul" lărmuitor pe spatele căruia trebuie să se abată numai. Cu gânduri mari de dor de muncă am trecut pragul "Societății P.Maior", m-am înscris membru, dorința îmi era să contemplez. Am tăcut, dar mai târziu când era gradul maximal al scandalului - eu scandalizat mi-am ridicat glasul, le-am spus-o verde, am tăiat în carne, le-am aruncat sub nas toate calificativele cuvenite și... la două zile m-am tuns. Jos pletele, aici nu e poezie, aici am să mă bat cu proza. Și m'am bătut. Nu am primit niciun fel de post în noul comitet, în care preș.ad.al comisiei "literare" e Stoica³ Dionisie, ăla de la Brașov, un nenorocit, care din o ambiție șuchiață neputând a-și câștiga

un loc cinstit a retirat sub parapleul lui Alexics, ca în "Poporul" să ne compromită. Cu astfel de figuri în fine să stau de vorbă. Să văd "Hazadnak rendületül" tradus de Stoica în "Poporul" și să-i dau eu unui astfel de - o - lucrurile mele să le cenzureze! Multe cauze m-au silit să abdic din societate, să muncesc ca individ departe de o corporațiune care nu-și pricepe sau nu își poate pricepe sau nu își poate îndeplini chemarea.

Și ca să nu crezi că am făcut-o asta din cine știe ce preocupări personale, îți spun că de părerea mea sunt mai mulți, e Ciura, Simin, Triteonu, Prie, Lupaș⁴. În parte viitorii săi colaboratori la revista "Luceafărul", ce avea să fie înființată la 1 iulie 1902 etc. vre-o 20, minoritatea dar oameni cu roatele minții ferecate și călitate⁵. Totuși I.Lupaș avea să precizeze - cf "Astra" nr.4/1986 - că: "În cadrele societății studențești "Petru Maior" rolul lui O.Goga era proeminent. La începutul anului univ. 1902-3 s-au dat lupte înverșunate pentru președinție. Candidații erau Ion I.Lăpădatu, care a reușit ca reprezentant al studenților democrați, iar Claudiu David din Abrud a rămas în minoritate. Goga a scris atunci un marș studențesc care începea așa: Astăzi la societate jos codițele de frac, jos cu ghețele de lac, jos sticlula de pomadă, jos Români de paradă! Sus cu steagul democrat, să trăiască Lăpădat!

Asta e miniatura evenimentelor prin care am trecut.

Smuls odată din sgomotul mulțimei, mi-am cucerit o parte din liniște - am început a mă încercui din nou cu lumea veche. De scris nu am prea scris mult, pe la Tribuna, Familia câte-ceva. Acum de când sunt pe-acasă am mai scris, am trimis zilele astea la Familia. De prezent traduc Ember tragedia⁶. Opera de excepție a scriitorului maghiar Madách E. - "Tragedia omului" în versiunea românească semnată de O.Goga este considerată "într-adevăr fără pereche. Le-ai crede stihuri noi, dacă n-ar urma cu precizie următoarele nu numai linia de gândire și ritmul originalului, ci toate

- abea acum îi înțeleg. Căci m-așteaptă la calea mea sfârșită/ Străvechil vs ce-atăția îl știu de rost/ Minciună întreaga dragostea țî-a fost./ Dar uite-ți spun: minciună nimerită".

Așa-i cântam astă vară, așa-i cânt și azi. S-a dus, s-a stins, am rămas eu cu zvăcolirile mele, pierdut cu mînta după stolul amintirilor și născut de atâta minciună, de-atâta patimă fățarnică.

Eu încă n-am învățat a iubi "femei". Dacă mergi la Brașov spune-i că minciuna frumoasă e ea.

Când îmi aduc aminte de ceasurile ultime, cari le-am petrecut la oltă, de patima ce o năbușeam sub carne, de înclăstarea buzelor ce ne făcea (sau mă făcea) să trăiesc în o clipită o veșnicie, de îmbrățișările alea nebunești cu rizicul de a ne altera mîntea și când le pun în față cu tăcerea ei de azi și văd că ea a fost carne pură, nu duh, atunci scriu: Iubirea ta la orice colț de stradă/ O văd acum - e ieftină, de vânzare.

Da, da - spune-i Lenuței că dacă o mai iubesc și azi, asta e numai jocul mizerabil al urșitei ce vrea să mă nenorocească, dar pe care mă muncesc a o supune⁷. Este știut că printre figurile impresionante care i-au inspirat versuri de dragoste în perioada de până la 1906 a fost, alături de învățătoarea Aurelia Rusu, pianista Marioara Dogoș de la Ghioroc, Lili Vicenz și Adelina Olteanu din Craiova, și Lenuța Cernea din Brașov. Lenuța Cernea, tânără, blondă și încântătoare, a fost subiectul marilor sale împătimiri în timpul când își pregătea bacalaureatul. O.Goga îi dedică, între altele, poezia "Blondinei", semnată Octavian și apărută în "Tribuna", XVII, nr.236, 10/23 dec. 1900, p.942. De asemenea, în caietul de limba latină al poetului, pe mai multe file stăruie inspirația produsă de iubirea ei. Din câte știm ea locuia în Brașov pe strada Pietroasa. Peste ani, vizitându-l, la Timișoara pe Ioan Montani, aflat de mai

Nicolae GRIGORESCU: Grigorescu legat la cap

imaginile, chiar toate cuvintele. Numai un mare poet poate traduce astfel" - nota cu entuziasm N.Bánffy. Prin 1904 au început să apară, în revista "Luceafărul", primele cânturi, dar în volum traducerea avea să apară mult mai târziu - în 1934. Lucru greu și mult. Lasă că e și obositor. Duiumul impresiilor ce îmi băteau la porțile minții nu mă prea lăsaș să revin la mine. Dar câte o dată îmi treceau prin cap, din trecut apropiat, clipe trăite și pierdute. Îmi înviorau zarea amintirilor viorii, simjeam cum mi se rostogolesc în inimă patimile, îmi trecea un tremur prin vine, îmi înțepenea mâna pe creion și scriam:

"Doi ochi albaștri
Nu-i mai văd. Îmi licăresc de departe

mulți ani pe patul de suferință, îi mărturisesc acestuia că a jînut și ea foarte mult la Goga, dar că avântul lui năvalnic a speriat-o. Din câte știm, s-a căsătorit cu dr. Gh.Drâmba, consilier la Înalta Curte de Casație, având 4 copii. A murit pe la mijlocul anilor '60.

Îmi va succeda.
Tu le poți înțelege astea și bucățile ce mi le rup din inimă așternându-le pe coloanele revistelor nu-ți pot fi străine. Scrie-mi mult și ce vei gândi, ce vrei să faci. Când mergi la Brașov? Scrie.

Te sărută,
OCTAVIAN"

Prezentare și note de Dan BRUDAȘCU

Demolarea valorilor

E greu de spus pe frunza cărui truditor pe șantierul moralei să pui "lauri cuvenți" pentru "cinstea" de a fi strigat primul la poarta lui Moromete Jos Marin Preda. De fapt, autorul acestor rânduri nici nu-și propune să juriizeze o asemenea competiție a ororilor. E așa o buluceală pe ulița cu pricina și atât colb stărnesc în agitația lor noii activiști (revoluționari) culturali, încât chipurile lor transfigurare de mânie sunt greu de recunoscut, iar înțelețicirea de a le distinge vocile răgușite devine anevoioasă și de tot dezagreabilă. În față, mai aproape de ulucă, pot fi cu ușurință identificați Gheorghe Grigurcu și Alexandru George, cărora se pare că persistența mitului predestinat este somn și le obstrucționează desfășurarea amplă a talentului. În plan secund, îi susțin aprobator, girându-le cu o autoritate îndepărtată eforturile, Ion Negoițescu, Pavel Chihaia ori S. Damian - foști oameni ai locului, rostuiți prin alte părți. Ceva mai în spate, câte un insignifiant Ion al lui Măi - în ipostaza feminină a unei Doina Jela - se ofărăște uneori, așa, ca să fie luat în seamă. Deasupra tuturor, veghează privirea atentă și severă a Monicăi Lovinescu care, precum odinioară "farul călăuzitor de la Moscova", lansează îndemnuri de "o excepțională însemnătate teoretică", proclamând bizar că literatura română nu are nevoie de statui și reproșând chiar lui Nicolae Manolescu lipsa de radicalism în spulberarea ierarhiilor literare. Judecând după deseale citări la care recurg zeloșii demolatori - pentru imunizare și autorizare probabil - e de presupus că tot dumneai va împărți cu generozitate și premiile, mângându-i mărinos pe creștetul plecat cu docilitate. Dacă ar fi să-mi permit un prognostic, sperând că prin asta nu voi influența rezultatele competiției, aș spune că șanse incontestabile la un loc pe podium are Gheorghe Grigurcu - de departe cel mai tenace și mai pățimăș în realizarea "cifrelor de plan" la demolări. O repet cu toată convingerea și onestitatea.

Bănuiesc însă că disputa privind revendicarea întâietății în ampla acțiune de spulberare a valorilor va da destulă bătaie de cap vizitorilor la o ciudată istorie a literaturii române pe care, de bună seamă, chiar o parte din competitori se vor îngheși să o scrie, tânjind la un loc cât mai înalt pe treptele ierarhiei rămase pustii prin împrăștierea politico-ideologică a adevăratelor valori.

Multe și amarnice sunt imputările aduse de ceata vindicativă adunată pe ulița lui Marin Preda (precum "colindele mitingiste" pe la porțile unor instituții fundamentale). Dar, încă o dată recunoscut, agitatorul cel mai înflăcărat - un fel de Constantin Ticu Dumitrescu detașat în interes de serviciu pe tărâmul literaturii - rămâne tot Gheorghe Grigurcu care beneficiază, "când interesele partidului o cer", de câte o pagină întreagă din revista *Contemporanul* (cam 16-17 pagini) de text dactilografiat, suprafața ce-i permite o desfășurare metodică a inaltei calificări în ale distrugerii.

Exemplificator (fără a fi prin asta și exemplar, căci autorul poate și mai mult) este articolul *Despre Marin Preda, neconvențional*, început cu o vicelană captare a bunăvoinței, menită să asigure demonstrației rechizitoriale suportul unei înșelătoare obiectivității. Semnatarul, pornit impetuos "în analiza critică, nesentimentală și neconvențională, a atitudinii scriitorului" și convins că o "asemenea analiză nu poate fi amănătată la infinit" consideră totuși "nedrept să negăm un anume rol «pozitiv» jucat de autorul *Morometilor* după 1971, de denunțare a unor fenomene de degradare din viața culturală a țării noastre, de împotrivire la unele măsuri aberante ale totalitarismului aflat în ofensivă". Ipocrizia conținută în aceste superior-generoase concesii pe care le face lui Marin Preda e însă repede dezvăluită într-o afirmație la al cărei caracter contradictoriu semnatarul articolului nu mai e atent, prea grăbit fiind probabil să-și facă norma: "Când conjuncturile erau mai prielnice - spune criticul moralist - a dat glas câte unui dezacord cu oficialitatea, câte unui accent de demnitate și împotrivire. Dar niciodată acestea nu au mers prea departe". E limpede că, prea sigur pe sine și pe credulitatea unora dintre cititorii săi, Gheorghe Grigurcu trece cu nonșalanță peste mărcile cașavenciene strecurate în discursul său. Oăci, dacă limita dincolo de care el însuși recunoaște că prozatorul a jucat fie doar și un "anume rol pozitiv" este 1971, autorul uită să precizeze că acesta este anul nefastelor "teze" ale "revoluției culturale", cărora nu mulți li s-au împotrivit, iar între acei puțini care au făcut-o nu avem știre să se fi aflat și Gheorghe Grigurcu. Sigur, nu acest din urmă fapt e de natură să compromită afirmațiile Marelui Inchizitor, căci acestea își conțin propria caducitate: astfel, echivalența care se creează, la distanță de numai câteva rânduri, între două concepte cu care operează criticul de la *Contemporanul* - "totalitarismul aflat în ofensivă" și "conjuncturile prielnice" - ar putea determina o alta, între acuzator și obiectul acuzației sale, mai ales că semnatarul articolului nu prea a folosit "conjuncturile mai prielnice ale totalitarismului aflat în ofensivă", nici măcar "denunțându-l cu câte un accent de împotrivire și demnitate". Marin Preda a făcut-o totuși, deși Gheorghe Grigurcu, stând pe margine, apreciază că "n-a mers niciodată prea departe" așa cum s-a avântat dumnealui în "cunoscutele" catilinare antitotalitare, și "nu a avut tăria unei retrageri sacrificiale" de care acuzatorul a fost în stare publicându-și câteva volume la editura condusă chiar de cel acuzat.

După această primă parte a articolului, în care strategia obiectivității se constituie într-o sursă a comicalului (involutar, desigur, autorul e un om serios și nici nu i-ar sta bine altfel în roba pe care a îmbrăcat-o intru demascare). Gheorghe Grigurcu trece la administrarea dovezilor de vinovăție politică a lui Marin Preda, decupate din publicistica romancierului reunite de Editura *Cartea Românească* în volumul *Creație*

și morală, în 1989. De ce criticul întreprinde aceste decupaje critice abia acum, e o întrebare care își află răspunsul în bine știuta-i obstinație de a se opune totalitarismului, spre deosebire de Marin Preda, doar în împrejurări cu totul "neprielnice" acestor acte de eroism. Lăsând de o parte lungimea citatelor - datorată probabil tarifării autorului în acord cu spațiul tipografic risipit - e de reținut că Gheorghe Grigurcu proce-

pornește lectura unei opere având în minte o schemă în care încearcă să vâre opera de artă atât de vie și de străină de orice scheme prin însuși specificul ei", faptul nu poate genera decât "riscul de a exacte erori grosolane". Adică exact ceea ce face astăzi Gheorghe Grigurcu care în goana lui vânătoarească prin publicistica lui Marin Preda se face a nu observa "trofee" pe care acesta de-a lungul căștigase într-o perioadă puternic marcată încă de dogmatism. Nu pentru a-i stârni invidii criticului, ci doar spre a-i crea obișnuința de a vedea întregul în mai semnaleză unul dintre ele: "După părerea

Preda, Gheorghe Grigurcu (iertată fie-mi alăturarea numelor), întrucupând el singur o necruțătoare instanță morală, aduce "la bară" și alte "păcate" capitale ale prozatorului: că a fost director de editură, că și-a tipărit și reeditat (?) acolo cărțile, că a intrat în partid în 1977 când Paul Goma (care era mai vechi membru de partid, dar asta criticul nu mai are nevoie să spun...) își începea protestul...

Din fericire, *Literatorul* nu-și permite să irosească spațiul polemizând cu asemenea naivități ușor detectabile de orice cititor avizat, căruia îi solicit îngăduință față de joaca de-a magistratura cu care se îndeletnicește în ultima vreme Gheorghe Grigurcu. Mai ales că nu el a instituit regulile jocului și că nici nu se joacă singur. Îl acompaniază - cum am mai spus, însă cu șanse mai mici la premierie - Ion Negoițescu care, speriat că lista opoziților regimului comunist ar putea fi aglomerată primejduind sau umbrind meritele celor câtorva "aleși", respinge alarmat vreo eventuală includere a lui Marin Preda printre aceștia: "În nici un caz (sublinierea noastră) Marin Preda nu poate fi trecut printre opoziții regimului comunist (...) Marin Preda a privit de bună seamă critic regimul, repudiind unele aspecte negative ale acestui regim comunist, dar totdeauna din rândul comuniștilor..." Sigur, Marin Preda n-a repudiat regimul în afară, ca alții, pentru simplul fapt că a rămas aici. Și Alexandru George îl acuză pe romancier că "și-a desfășurat activitatea în socialism", lăsându-ne să credem că el a trăit și activat în cu totul alt regim politic constituit ca o enclavă, care îi aparținea în exclusivitate și pe care toți ceilalți, în frunte cu Preda, au ocolit-o. Tot Alexandru George îl culpabilizează pe prozator pentru trufia de a-l fi pus pe Victor Petrin să emită disertații filosofice, fără a fi urmat în prealabil studiul de specialitate. De parcă, pentru a scrie *Cu sânge rece*, Truman Capote ar fi absolvit Academia de Poiție. Dacă Alexandru George este adeptul unei asemenea teorii, putem să fim ceva mai îngăduitori cu Doina Jela, pentru care noțiunea de *convenție literară* este atât de complicată, încât se grăbește și ea să-l acuze pe Preda pe motiv că "un deținut nu avea posibilitatea să-și povestească viața, să scrie capitole întregi, să le predea avocatului său, ca acesta să le bată la mașină". Vorbe scrâșnite! De mirare că efortul și spațiul tipografic, risipit cu atâta neprecupețire nu sunt totuși folosite pentru relevarea unor aspecte, chiar politice, mai mult decât meritori conținute cu o mare densitate în opera lui Marin Preda, dar pe care conjuncturile cu adevărat neprielnice de până acum le-au oprit să fie dezbatute, fie de detractorii, fie de exegeții romancierului. (Mă gândesc, de pildă, la Vasile Popovici, autorul unui excelent studiu în care găsește interesante adâncimi psihologice până și în unele *Desfășurări*.) Străduințele multora dintre ei bat însă, așa cum s-a văzut, în altă parte. Încât, văzându-i cum se opinesc aidoma lui Juputu să-i ale lui Moromete căruța din bățură, îmi vine să-i întreb cu tonul și cu vorbele acestuia din urmă: *Credeți că o s-o puteți duce?*

Atât de neiertător cu concesii politice ale lui Marin

Andrei GRIGOR

Nicolae GRIGORESCU: Țărană torcând

dează, în bună măsură, malonest, omițând să facă măcar un succint comentariu asupra contextului din care scoate afirmațiile incriminate. Cei câțiva cititori ai rechizitoriului său ar fi putut afla astfel că respectivele fraze ale lui Preda sunt extrase dintr-un articol în care acesta polemiza, în 1962, cu V.Em.Galan, într-un mod care avea să-i atragă în acea vreme acuza de a se fi situat pe poziții ideologice identice cu celea ale "occidentalilor decadenți". E drept să spun că nu Gheorghe Grigurcu formula pe atunci o asemenea acuză (la fel de drept e să spun însă că nici nu se grăbea să-l apercă), dar judecând după obiceiurile actuale care de atunci se trag, cred că ar fi fost capabil să-l acuze și atunci cu același "succes" ca și acum. Dacă lucrurile n-ar sta astfel, ar fi fost cu neputință să nu observe că, în 1962, Marin Preda făcea de fapt o justificată și îndrăzneată pleoară pentru apărarea *specificității literaturii* de imixtiunea nefastă a ideilor "general filosofice" (marxismul și socialismul - n.n.) care, spunea el, "întăresc opiniile greșite existente în viața literară..." și întrețin dogmatismul. Dacă cineva - adăuga romancierul -

mea, proza noastră contemporană are de făcut saltul de la fresca socială în care temele principale au în vedere relația dintre om și istorie și actual lui creator în construirea socialismului (...) la opere mai concentrate". Dincolo de toate acestea, criticul de la *Contemporanul* uită mai ales să spună că asemenea afirmații cutezante cum sunt cele ale lui Marin Preda nu puteau fi formulate decât într-o contextualizare ideatică adesea concesivă. Domnia sa are, din păcate, privirea justițiară orientată exclusiv și păgubos, totodată, asupra acestei contextualizări.

Cât despre "aderența" lui Marin Preda la metoda stalinistă a realismului socialist, amenințarea că se va sinucide dacă aceasta va fi reactivată nu e, după părerea lui Gheorghe Grigurcu, decât o "butadă" care a venit târziu și, oricum, n-a avut decât o circulație orală, deci un caracter apocriף. Lasă că opoziția sa la metoda în cauză s-a manifestat mult mai timpuriu (prin 1990-1991), dar a mai avut și o largă circulație scrisă, cu litere de-o șchioapă, pe pagina întâi a mai multor publicații.

FILM

Ay, Carmela!

După *Tăcerea mieilor* vizionat în premieră în zilele când era multiplu premiat la Los Angeles, coincidența *Zilelor filmului spaniol* de la București cu festivitățile de deschidere a Expoziției universale de la Sevilla ne face să trăim în continuare senzația unei primăveri cinefile cu iz de utopie. Și ne place să-i gustăm savurile, înainte de a ne aduce aminte că au existat și alte momente fericite în programările cinematografice ale ultimilor doi ani, urmate de întregi anotimpuri de secetă sau de întoarcerea la vechea slăbiciune a distribuitorilor autohtoni pentru filmul de serie și de mâna a doua. Ba, de dragul unor sincronisme de un atare calibr, putem trece înțelegători peste cifrele modeste ale spectatorilor filmelor spaniole de la cinematograful "Scala" (există și un revers al coincidențelor în această artă a spectacolului), în săptămâna ortodoxă a Patimilor și în zilele de Paști; mai mult, încercăm să fim comprehensivi și în fața relativei rarități a numelor de mare rezonanță pe genericele filmelor trimise în cea mai orientală țară latină.

Și, urcând șapte producții iberice nu pare să-și fi propus a ne situa neapărat, de la un capăt la altul, în linia întâi a filmelor de artă și nici printre ultimele noutăți. Cu o excepție sau două, sunt lucrări din anii 1987-1990 ale unor regizori tineri ori mai puțin cunoscuți, un criteriu primordial al selecției fiind

probabil reprezentarea cât mai multor case de filme madrilene și din alte zone ale Spaniei - mai precis, 7 titluri de la 7 producători diferiți. Ceea ce nu e cea mai rea soluție pentru o cinematografie bogată în diversificările ei regionale, care știe să-și înnoiască efectivele de realizatori și în care totdeauna a fost la mare preț nu o superficială "culoare locală", ci un acut simț al locului, al "rădăcinilor" teoretizate cu patimă de un ilustru înaintaș al cineaștilor tineri de azi - Juan Antonio Bardem. Într-un fel, este aspectul pe care ne-a interesat cel mai mult să-l urmărim în acest Zile. Fiindcă dacă neorealismul italian postbelic s-a născut din contestarea maniei "telefoanelor albe" și a eroismelor făptuite în Abisinia, cinematograful spaniol scos în lume ceva mai târziu de Berlanga și Bardem a avut propriile sale idiosincrazii, figurate de recuzita și ticurile unui specific național ornamental, cu castaniete, în ritmurile de flamenco și cu obsesile taumahiei.

Toreadori n-au trecut prin cadrele nici uneia dintre peliculele hispanice optzeciste, în schimb dansurile și cântecele ardente și neiertătoare nu s-au lăsat așteptate... decât câteva zile. Nu era loc de ele în *Femei în pragul crizei de nervi* de Pedro Almodovar, cu care s-a deschis suita - o comedie foarte "mediatizată" prin protagoniștii aleși din lumea actorilor de film și televiziune

văzuți acasă și în escapade cu ghinion. Nici al doilea film - *Amanții* de Vicente Aranda, o melodramă de epocă epurată și cu final atroce stilizat - n-a putut apela la soluțiile dansante și nici al treilea, prin care ne-am întors în lumea artiștilor, de data aceasta beletristici, dar și la subiectele dure distilate de o imagerie manieristică, recte misterul unui cadavru picat din cer într-o pădure, de care se ocupă *Podul Varșovia* de Pere Portabella. Este evident că selecționeri au vrut să ne ofere prin aceste prime proiecții o carte de vizită a modernității, beneficiind și de favoarea unui premiu Oscar pentru cel mai bun film străin al anului 1988, care ar fi fost *Femei în pragul crizei de nervi*, precum și de

Premiul pentru interpretare feminină acordat anul trecut la Berlin uneia din cele două actrițe din al doilea opus, Victoria Abril.

Irezistibila tentație a spectacolului tradițional și-a luat revanșa în a doua parte a săptămânii, cu un aplomb care, la un moment dat, ne-a făcut să credem că al cincilea film din suită va fi în întregime dansat, deși subiectul se anunța eminamente dramatic. Cu tot etnografismul său manifest și dincolo de abilitatea inegală a parafrazării tragediei shakespeareane cu cele două clanuri ostile iubirii, *Montoyas* și *Tarantos* de Vicente Escrivá a sfârșit însă prin a ne impresiona tocmai prin coregrafia ritualurilor folclorice, mai sugestivă în conotații decât înscenările voit realiste. Este acel "miracol al ritmului în același timp vizibil și audibil" care a făcut totdeauna corp comun cu "funcțiile cinematografului" înregistrate de un Elie Faure și prețuite episodice și de unii cineaști români, precum un Jean Georgescu ori Victor Iliu, porniți de asemenea în căutarea "specificului național". Dar cea mai concludentă reconsiderare a acestui filon al interludiilor unei exuberanțe meridionale am găsit-o incontestabil în opera cineaștilor de mare notorietate care este Carlos Saura - *Ay, Carmela!* din penultima zi a săptămânii noastre spaniole. Picaresc și tragi-comic, având ca fundal războiul civil din anii '30 și drept eroi un cuplu de actori de varietate, filmul pune în balanță politic și artistic, nu putem decât să sperăm că el va fi reținut și achiziționat pentru reluarea pe ecranele noastre, spre a reveni asupra-i.

Nicolae GRIGORESCU:
Studiu pentru o fată cu furca pe umăr

Valerian SAVA

Stalin se vinde încă bine

Andrei Koncalovski (cunoscut nouă mai ales prin "Siberiada") lucrează intens la ceea ce speră a fi capodopera sa: "The inner circle", un film despre Stalin și stalinism, o încercare de a analiza cea mai criminală dictatură a istoriei. Filmul este o minuțioasă reconstituire istorică și chiar mai mult decât atât, el însuși fiind istorie. Este prima peliculă occidentală filmată în terifiantele clădiri ce i-au slujit dictatorului gruzin drept decor pentru sângeroasa-i domnie. Adică arhivele K.G.B. (afiate într-o fostă mănăstire medievale), fortăreața Lubianka și, evident, Kremlinul. Ceea ce, acum câțiva ani, nici nu putea fi visat a fost obținut relativ ușor de către regizorul transfulg (a părăsit U.R.S.S.-ul acum 12 ani, realizând ulterior mai multe filme excelente - "Maria's Lovers", "Runaway Train", "Shy people"), nu printr-o protecție înaltă sau datorită unei noi politici culturale, ci pur și simplu datorită mult rânviților dolari americani. Într-un moment în care în Rusia se moare de foame la propriu, cele 15 milioane de dolari alocate bugetului acestui film reprezintă o momeală destul de grasă. S-au deschis, așadar, toate acele porți pe care generații întregi de spioni au visat să le descuie. Eroul filmului se numește Ivan Sanshin și a existat în realitate. Ivan, tânăr cu "origine sănătoasă", de la țară, reușește să prindă o slujbă foarte bună, la Moscova: proiecționist la casa de cultură a K.G.B.-ului! Omul s-a descurcat bine și a reușit să devină chiar căpitan în ministerul de interne. Dar apogeul carierei sale va fi atins în momentul în care va fi sălțat de o mașină neagră, și dus la Kremlin: Stalin avea nevoie de un proiecționist personal. Astfel, tânărul Sanshin va pătrunde în cercul intim al dictatorului și va rămâne în preajma acestuia până la sfârșit, supraviețuind numeroaselor epurări. Cam asta ar fi povestea: o lume absurdă, dementă, privită prin ochii unui umil cetățean, care pendulează zilnic

între sordida sa existență dintr-o cămăruță mizeră la marginea Moscovei și luxul orbitor al stăpânului absolut. "L-am cunoscut pe adevăratul Sanshin acum douăzeci de ani. (...) Când filmele mele erau vizionate la minister de cei de la cenzură, îl rugam să-mi descrie reacțiile lor", declară regizorul unui reporter de la revista "Premiere". Și la noi au existat asemenea personaje, dar nu știu cât de prietenești au fost relațiile lor cu cineaștii... Astfel, pe lângă extraordinara atmosferă rusească, filmul a beneficiat și de un buget estimat la o treime din ceea ce s-ar fi cheltuit în cazul realizării sale la Hollywood. A fost bine și pentru partea rusească: o mulțime de oameni au primit de lucru, într-un moment când "Mosfilmul" se afla într-o acută criză. Toți colaboratorii au fost plătiți regește (comparativ cu standardele sovietice), iar unii chiar s-au îmbogățit. S-a pornit de la 25 de ruble pe zi (pentru figurația simplă) și s-a ajuns la 15 mii de dolari, suma pe care a primit-o actorul Alexandr Zbruev pentru rolul lui Stalin. Pentru Zbruev a fost un foarte mare noroc faptul că actorul Robert Duvall, titularul inițial al rolului, s-a certat cu producătorii la câteva zile după sosirea la Moscova, dar și pentru Koncalovski înlocuirea a reprezentat o șansă, căci Zbruev e cotelat ca unul dintre cei mai buni actori ruși ai momentului. În rest, distribuția îi mai include pe Thomas Hulce, în rolul lui Sanshin (Mozart în "Amadeus" al lui Milos Forman) și pe Bob Hoskins - Beria, ca celebrități. Încă nu știm dacă filmul, prezentat în premieră, va fi un mare succes, dar un lucru e cert: "moacele" rusești și atmosfera sunt absolut autentice. Cât despre regizor, și el este un autentic "agent CIA", venit la Moscova ca să vândă istoria sovietică pe dolarii veneticiilor, dacă ne luăm după "Pravda".

Radu BĂIEȘU

New York, aprilie 1992

Poezia ca gest de legitimă apărare

(urmare din pag. 5)

sinteză a celor trei direcții: esteticismul lui Jimenez, gândirea filosofică a lui Unamuno și emoția umană - dimensiunea subiectivă - a lui Machado. Cel puțin așa a apărut lirica mea în ochii unor comentatori.

S: -Prietenul nostru comun Victor Ivanovici a întocmit cu mult profesionalism și competență bibliografia operei tale. M-am bucurat să întâlnesc și numele meu acolo, cu articolul publicat în "Secolul 20". Care e cartea de poezie de care te simți mai legat?

P: -"Cercurile infernului". Am scris-o cu sentimentul că ea mă va justifica, nu numai ca poet, ci și ca ființă umană. De ce tocmai ea a fost tradusă în 17 limbi și altele, la care țin mai mult, nu? Pentru că aici ideea este cosmogonia omului contemporan. În poezie, plenitudinea e mai importantă, are o putere mai mare decât perfecțiunea. Cele mai bune cărți ale liricii europene sunt cele ale unor căderi sau insuccese, care încorporează o mare ambiguitate. Mândria unei căderi face mai mult decât o carte perfectă. Într-o mare cădere simți forța, vârtejul, violența. E imperfecția și măreția visului. Sartre spunea că omul e ființa care alege prăbușirea.

S: -Care sunt poeții din generația ta de care te simți legat?

P: -Gimferer... de el mă leagă aceeași preocupare estetică pentru limbaj și imaginație. Cu Antonio Colinas mă întâlnesc în cultul emoției și al trăirii. Cu Pedro de la Peña în interesul pentru gestul filosofic. În sfârșit, cu Juan Luis Panero împart convingerea că poezia trebuie să se bazeze pe experiență și trăire sufletească intensă. Da, sunt 4-5 creatori din generația mea cu care am unele puncte comune. Am încercat, cum îți spuneam, o sinteză a esteticii fondatorilor poeziei moderne spaniole. Înainte, fiecare pornea doar de la o latură a operei acestora sau doar de la unul dintre cei trei mari de care am pomenit - fundamentându-și scrisul fie pe cultul limbajului, fie pe trăirea tragică ori pe emoția umană.

S: -Știu că tu consideri poezia un gest de legitimă apărare. Apărare a vieții, a frumuseții lumii.

P: -Prin acest festival, am dorit să fac dintr-un loc periferic al Europei un punct geometric al liricii internaționale, invitând numele emblematice ale poeziei de azi. Să adaug frumuseții locurilor demnitatea versului. Ai văzut ce oameni minunați sunt aici. Ei meritau din plin distincția unei astfel de întruniri lirice.

Povestiri din război

În cadrul literaturii pe care ne-a lăsat-o Mihail Sadoveanu, volumul *Povestiri din război*, apărut în 1905, nu s-a bucurat de atenția pe care o merita. Motivul trebuie căutat, pe de o parte, în faptul că scriitorul reușea, aici, preocupări mai vechi ale lui Alecsandri, din *Ostași noștri*, de ale lui Duiliu Zamfirescu, din volumul *În război*, și pe cele ale lui George Coșbuc din ciclul de poezii întrunite, sub aceeași copertă, mai întâi în *Ziarul unui Pierde-vară* (1902) și, apoi, în *Cântece de vitejie* (1904) ori din volumul, în proză, *Războiul nostru pentru neamul nostru* (1899). Tânărul scriitor moldovean se găsea, prin urmare, în situația unei concurențe căreia, cel puțin deocamdată, era greu să-i facă față.

Dar, în afară de acestea, mai era ceva. Istoria noastră nu se rezuma la războiul de la 1877. Începutul secolului în care trăim era dominat de pregătirile care se făceau în vederea comemorării morții lui Ștefan cel Mare. Români reconstituiau, pe bază de documente, viața și domnia marelui cuceritor de țară cu intenția de a contribui la unitatea visată de secole. Presa obișnuită și publicațiile literare se întreceau în a reactualiza faptele de arme ale celui care, la vremea lui, a pus lumea în uimire și a deschis drumul pe care trebuia să înainteze, spre viitor, poporul nostru. Ca de atâtea ori, în trecut, Ștefan cel Mare umplea cu figura lui legendară toate preocupările contemporanilor și nu mai lăsa loc pentru nimic altceva.

După ce faptul s-a consumat, grija oamenilor a fost canalizată spre greutățile de natură economică și, astfel, povestirile lui Sadoveanu au fost iarăși neglijate ori uitate. Peste puțină vreme, însă, datorită unei noi nenorociri, ele aveau să fie readuse în actualitate. Primul război mondial a dus la crearea unei literaturi speciale ori la orientarea către o literatură deja existentă.

Personajele din literatura de război, pe care ne-a dat-o Sadoveanu, sunt recutate din rândul oamenilor simpli, dintre acei "umiliți și ofențați" care populează aproape toate cărțile sale.

Spre deosebire de Alecsandri, care, sub influența ideilor romantice din epocă, își idealizează eroii și confundă, adesea, războiul cu nunta, Sadoveanu este mult mai aproape de realitate. Eroii lui nu merg cântând spre moarte, ci, dimpotrivă, par apăsați nu numai de grija războiului ci și de ceea ce lasă în urmă. Ei se apropie mai mult de eroii lui George Coșbuc.

Literatura războiului ocupă un loc însemnat în opera lui Sadoveanu. Se știe că marele scriitor și-a ales subiectele din toate epocile istorice și din toate provinciile românești. Dar în preocupările noastre de aici intră numai volumul morment de la 1905 și *File Sângerate* (1917).

În *Povestiri din război*, scriitorul reconstituie, pe baza lecturilor și, mai ales, pe baza amintirilor unor martori oculari, scene din realitatea câmpurilor de luptă, din Bulgaria. Simpatia sa pentru oamenii simpli, pe care i-a considerat, totdeauna, factorul esențial în păstrarea ființei noastre naționale, este mai mult decât evidentă pe fiecare

pagină a cărții. Cine nu recitește și astăzi, emoționat, *Moara părăsită* ori *Călărașul* ori bucata de un adânc umanism intitulată *Panclic*, după numele eroului, în care acțiunea este oarecum asemănătoare cu cea din poezia lui George Coșbuc intitulată *Povestea căprarului*? Există, însă, și unele deosebiri. La Coșbuc, cei doi eroi se găseseră, amândoi, în acțiune și unul dintre ei, rămas în viață, încearcă să-l "scoată" de la turci pe fratele său, căzută în luptă. Panclic nu se găsea în acțiune și vede că prietenul lui nu se întoarce. Înfruntă primejdia spre a-l salva și, ca și eroul lui Coșbuc, este secerat de gloanțele turcești.

Omenia noastră proverbială apare în raporturile pe care ostașii români le au cu prizonierii turci: "Sergentul Savin făcu două țigări. Pe una o dădu prizonierului: Na și ție ți-o fi fiind poftă!

Apoi, după ce prinsu o lău cu șfială, sergentul îi dădu iasca aprinsă, și zise zîmbind către mine: Săracul! ce-o fi gândind el acul (ed. 1905, p.23).

Cu oamenii aceștia simpli, în sulfetele cărora nu este loc decât pentru dragoste, care se mulțumesc cu foarte puțin și știu să moară fără tănguire, ca vechii daci, s-a impus poporul nostru în istorie. El au stabilit și gloria lui Ștefan cel Mare și faima lui Mihail Viteazul. El ne-au adus și independența de la 1877-1878 și întregirea de la 1918. De la ei a învățat Sadoveanu însuși să-și ascundă durerea și să-și dirijeze penița în așa fel ca din vârful ei să nu cadă pe hărtia din față nici o umbră de îngrijorare.

În 1917, când țara ne era cotropită de dușman și cerul românesc se îngălămbise aproape în întregime deasupra lașului, Sadoveanu, împreună cu alți câțiva scriitori, printre care B.St. Delavrancea, tipăreau, pentru sulfetele celor de pe front, ziarul "România". Pe lângă anume informații de război, s-au publicat în acest ziar și unele bucăți cu caracter literar între care se detașează, net, cele semnate de M.Sadoveanu. Ele aveau să fie adunate sub o copertă pe care citim *File Sângerate*, lași, 1917. După numai trei ani, într-o alcătuire nouă, li se va spune *Frunze-n furună*. Printre filele și frunzele acestei cărți sunt câteva care nu se vor veșteji nicodată. Ele se numesc *Bătălia de la Mărășești*, *Bătălia de la Mărășești*, *Bătălia de la Râzboare*.

Scrie într-o vreme când fiecare clipă putea să aducă nenorociri mari asupra poporului nostru, când nu mai exista nici siguranța zilei de mâine, aceste bucăți sunt poate cele mai în măsură să ne vorbească despre puterea de rezistență a poporului nostru și de forța de creație a lui Sadoveanu.

Când aproape toată lumea devenise încrezătoare în refacerea terenului pierdut, când nemții, în planurile lor, nu mai acordau decât câteva zile până la capitularea, fără condiții, a armatei noastre, Sadoveanu și eroii lui anonimi credeau, încă, nu într-o minune, ci în rostul poporului nostru în lume. Și credința aceasta, sprijinită pe inima și brațele lui Ion, ale lui George, ale lui Petre, Vasile și Grigore care au schimbat cornele plugului și fluierul cobănesc în pușcă și în tun, ne-a adus victoriile răsunătoare de la Mărășești și Mărășești care s-au înscris în istorie alături de cele de la Podul Înalt și Călugăreni ori de cele de la Plevna și Rahova, de la Grivița și Smârdan.

G. ISTRATE

Romanul epistolar al lui N. Iorga

Concomitent cu vasta și variata sa corespondență, N. Iorga a cultivat și o permanentă comunicare, prin scrisori, cu soția sa Catinca, atunci când împrejurările vieții i-au obligat, de nenumărate ori, să fie departe unul de altul. O dovedește convingător și emoțional volumul intitulat "Scrisori către Catinca", apărut recent la Editura Minerva, cu un cuvânt înainte de Liliana Iorga-Pippidi, fiica ilustrului cărturar, textele fiind îngrijite și comentate de Andrei Pippidi, vrednicul său urmaș. Scrisorile către Catinca, asemănătoare în literatura română numai cu scrisorile lui A. Odobescu către Sașa, constituie un veritabil roman epistolar, un roman tulburător al unei casnicii în care spiritualitatea și temperamentul vulcanic al savantului s-au armonizat desăvârșit cu intensitatea trăirilor sale sufletești și a răspunderilor familiare de soț și părinte. Cu excepția unor perioade în care N. Iorga s-a aflat alături de Catinca și copiii săi, scrisorile acoperă o epocă de patru decenii, din 1900 până în 1939, epocă în care ni se relevă că marele istoric și cărturar a fost și om căruia nimic din ceea ce este omeneste nu i-a fost străin, dar și conștiință superioară dăruită neamului său românesc. Scrisorile către Catinca sunt de o excepțională însemnătate pentru cunoașterea și înțelegerea reală a complexei personalității a lui N. Iorga, completând celelalte scrieri autobiografice ale sale, cele trei volume din "O viață de om" și cele șapte volume de "Memorii".

Ceea ce ne aflăm în aceste ultime două scrieri autobiografice, descoperim însă în volumul "Scrisori către Catinca", și anume autenticitatea stărilor intime ale sufletului său, relevarea unor anxietăți și involburări care nu puteau fi înțelese decât de aceea pe care o considera - pe bună dreptate - singura capabilă de acest lucru.

Romanul epistolar al lui N. Iorga începe în august 1900, când a cunoscut-o pe Catinca, sora slavistului Ioan Bogdan, la Brașov, unde merse să se documenteze pentru "Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea". Timp de câteva luni, până la 4 februarie 1901, când a avut loc căsătoria, impetuosul pretendent la mâna Catinicăi i-a trimis nu mai puțin de 131 de scrisori, dar de o factură cu totul diferită de obișnuitele declarații de dragoste. Nu întâlnim în aceste scrisori nimic edulcorat, convențional, chiar dacă îi trimitea și poezii și își exterioriza puritatea gândurilor și intensitatea sentimentelor sale. Scrisorile trimise Catinicăi, până la celebrarea căsătoriei, sunt, în esență, pledoarii pentru a spulbera reticența acesteia, justificată într-o anume măsură, aflând că N. Iorga urma să-și desfășoare prima căsătorie, care-l decep-

ționase amarnic. Scrisorile sunt expresia unei tacite dar dramatice confruntări între cei doi virtuali logodnici, a unei adevărate lupte de convingere și atragere a Catinicăi, cum ne relevă, printre altele, scrisoarea lui N. Iorga din 3 septembrie 1900: "Doamne, Doamne, greu te dai la scris. Pentru mine e în relațiile noastre și farmecul luptei. O să trebuiască o lungă și stăruitoare luptă pentru ca să am la urmă bucuria de a te vedea cum doresc."

Într-adevăr, N. Iorga a biruit în această luptă, a avut bucuria dorită cu atâta pasiune, Catinca devenindu-i soția ideală, sufletul care a știut să se modeleze desăvârșit după uriașă și complexă sa personalitate. Peregrin permanent, în țară și în străinătate, pentru conferințe, participări la congrese și documentări istorice, pendulând continuu între București și Vălenii de Munte, refugiat la Iași în timpul primului război mondial, trimitându-și familia la Odesa, angrenat în luptele politice din perioada interbelică, N. Iorga a împărțit Catinicăi, în neîntreruptele sale scrisori, toate gândurile și zbuciumările care-l coleșeau, de la grija pentru soție și copii, până la destinul țării și neamului românesc. Romanul căsniciei lui N. Iorga cu Catinca este expresia sublimă și pilduitoare a unei desăvârșite armonizări a afecțiunii sufletești reciproce cu înțelegerea realităților pe care le trăiau. Iată, de pildă, cât de emoționant și semnificativ îi scria la 31 octombrie 1916, la scurt timp după intrarea României în prima conflagrație mondială: "Am trăit o viață întreagă și ca niște oameni cari s-au iubit așa cum trebuie să se iubească doi soți, dar am trăit și ca doi credincioși buni prieteni noi amândoi, Catinco. Și de aceea și mie îmi e așa de greu cum sunt acum și doresc așa de mult ca în mântuirea țării acesteia așa de greu amenințată să ni regăsim și noi vechiul colț de modestă fericiere. Când și cum? Știm noi? Dar fericea aceea n-avem dreptul s-o căutăm atâta vreme cât ne încunjură o suferință obștească imensă." În momentele grele ale vieții, când Catinca se afla singură cu copiii, încercată de stări depresive, N. Iorga știa să fie blând și înțelegător, trimitându-i cuvinte de mângâiere și îmbărbătare, pentru ca trănicia și farmecul căminului lor să înfrunte și să biruie suferința.

Aflată în refugiu la Odesa, Catinca primea aceste rânduri de pătrunzătoare expresivitate afectivă, la 16 august 1917: "Pentru scrisoarea ta din 6 august iartă-mă să-ți fac o iubitoare murstrare. Nu se trăiesc vremuri ca ale noastre cu o astfel de dispoziție sufletească, stricătoare pentru tine, de rău exemplu pentru copii cari te văd în fiecare moment și mai ales inferioră ție înseși așa cum te-am știut

totdeauna și cum mi-ai cîștigat dragostea - căd-ți fete frumoase mai erau pe lume. Ești într-un oraș de viață străină și tulbure, dar într-un oraș frumos, care merită văzut și admirat. Este o lume nouă care la cineva cu inteligența ta are o valoare de interes. Ai, cu ajutorul lui Dumnezeu, copii lângă tine și ți-i vezi sănătoși, pe când aici bănuiește iarăși bolile... Am putut să-ți dau mijloacele unui trai convenabil, atunci când mulți oameni mai bogăți și mai deprinși cu binele decât noi au ajuns aici a cerși și a se gândi că la țarnă pot și să moară de foame.

Atunci ce înseamnă toată disperarea din scrisoarea ta, toate acele preziceri de nebulnie și oftăcă - începută chiar, după cum îți faci plăcerea să-mi spui -, care nu pot decât să amărăscă și mai mult pe un om bun ca mine, care-și are și el suferințele lui... Faci rău. Și cred că e de ajuns să-ți spun, așa cum ți-o spun, ca să distrugi tu singură starea de spirit pe care ți-ai creat-o. Să ai o răspundere e, cred eu, o mândrie, și să suferi atunci când suferă toată lumea și când cine suferă mai mult nu spune un cuvânt de cărtire, e simpla îndeplinire a unei datorii. Unii zic că este și o bucurie specială în aceasta."

Personajul central al acestui veritabil roman epistolar este, evident, N. Iorga. Confesiunile sale ni-l relevă într-o multitudine de ipostaze. Soției sale îi comunica mesul lucrărilor pe care le elabora, vicisitudinile relațiilor cu editorii, prezența sa la Academia Română, la Universitate și în presă, impresii de lectură, proiecte de viitor și, cu deosebire, crezurile sale politice, dinamica sa activitate parlamentară, modul în care aprecia poziția diferitelor partide.

Scrisorile către Catinca ne dezvăluie succesiunea vârstelor lui N. Iorga, tribulațiile sale pe multiple planuri, izbănzile și înfrângerile, simpatii și adversitățile sale social-politice, incandescenta sa temperamentală, însă o singură coordonată rămâne fundamentală, constantă, și anume sublima comuniune sufletească și spirituală cu soția sa. Elocvență este această mărturisire pe care i-o făcea într-o scrisoare din 29 septembrie 1934: "Nu-ți pot spune cu câtă durere trebuie să petrec această săptămână de singurătate în care așa de mult îmi vei lipsi mie și cred că și eu ție."

Scrisorile lui N. Iorga către Catinca au, incontestabil, și o superioară valoare documentară, întregind imaginea prismatică a personalității sale cu elemente și nuanțe inedite, de cea mai pură autenticitate. Ele oferă cititorului una dintre cele mai interesante și atractive lecturi, introducându-l în intimitatea și derularea unei vieți mai puțin obișnuite.

Teodor VĂRGOLICI

Starea cărții

Între 15-17 aprilie 1992, din inițiativa conducerii Societății comerciale "Novus" din Craiova (directo: economist Vasile Bărbuți) a avut loc întrunirea a 27 de societăți comerciale din domeniul difuzării cărții și bunurilor culturale, împreună cu 22 lideri ai sindicatelor, reprezentând peste 5.000 de salariați ai acestor societăți. Cu acest prilej, am purtat o convorbire cu domnul prof. Gheorghe Bunghez, directorul general al S.A. "Bibliopolis" Piatra Neamț, președintele Asociației patronale "Agora" pentru difuzarea tipăriturilor și bunurilor culturale.

- În cadrul consfățuirii, ec. V. Bărbuți, directorul S.A. "Novus" Craiova a dat citire unei moțiuni, prin care se supune atenției Guvernului analizarea unor propuneri. Despre ce este vorba?

- Moțiunea adoptată în unanimitate la Craiova cuprinde următoarele probleme esențiale: 1) Spațiile librărilor. Există o rețea de librării bine repartizate teritorial și profesional organizate. Au apărut și sunt în curs de apariție rețele paralele de difuzare și chiar librării, ceea ce e un lucru bun. Dar dacă ne gândim că librăriile trebuie să asigure generațiilor prezente și viitoare tipărituri și alte bunuri culturale pentru toate cerințele, interesele, gusturile, preocupările și celor mai intime necesități ale fiecărui individ (numai în librărie individul dialoghează cu sine și în funcție de ce simte, alege dintr-o gamă diversificată de oferte), că aceste unități din sistemul profesional de difuzare au un caracter enciclopedic, ele trebuie ajutate. Nu prin subvenții, cum cer mai toate sectoarele vieții economice și sociale, pentru că societățile de difuzare trăiesc pe cont propriu. Ele au nevoie de unele facilități. Or, în epoca comunistă, fostele centre de librării n-au avut dreptul de investiții proprii, în timp ce beneficiile lor erau preluate de fostele consilii populare, care le investeau chiar în construcții de librării, pe care le închiriau, apoi, centrelor de librării. Acum e imperios necesar ca spațiile librărilor să intre în patrimoniul societăților comerciale de profil și de aceea moțiunea solicită dobândirea acestor spații ca mijloc de protecție culturală a cumpărătorului. 2) Problema creditelor. S.C. de difuzare a cărții, neavând voie să-și constituie fonduri proprii, sunt nevoite să lucreze cu credite bancare. În circuitul creator - cumpărător, difuzarea cărții constituie un segment care dictează întregul circuit financiar-bancar și își asumă riscul difuzării. Pentru evitarea blocajului financiar, am solicitat credite cu dobânzi diferențiate. În perioada dictaturii, dobânzile erau de 3,5-6%, acum plătim dobânzi pentru credite la bănci de 30% și pot crește până la 70%. Dacă dorim cu adevărat sprijinirea culturii românești tipărite este de dorit o creditare diferențiată pe categorii de cărți. Să se practice dobânzi mici pentru o carte științifică, beletristică (istorie și critică literară, literatură română contemporană), cartea de copii ilustrată. Pentru cărțile de divertisment sau cele din domeniul subculturii să se practice dobânzi mari, astfel ca difuzorul să fie stimulat să difuzeze cartea de care are nevoie societatea pe care ne-o dorim. Noi dorim ca guvernul să fie de acord cu un cuantum al dobânzilor de 25%.

- Aceste propuneri ar rezolva mult discutata protecție culturală a cumpărătorului?

- În mare parte. Mai este și ideea unor tarify de transport preferențiale pentru carte, așa cum se practica la noi în perioada interbelică (atunci beneficiam de timbrul de favoare) și în multe alte state. Transportul unui vagon de carte costă cât transportul unui vagon de țigări sau de băuturi străine. Precedente s-au creat la noi prin acordarea de facilități unor categorii sociale pe CFR. Deci nu subvenție, ci înlesniri, pentru ca la prețul cărții, suportat de cumpărător, să nu se

adauge, exagerat, și costul transportului. Dacă și cărțile continuă să fie la fel de scumpe, la veniturile actuale (plus rata galopantă a șomajului) riscăm să devenim o țară de incuți.

- Ce alte probleme au mai fost abordate la consfățuirea de la Craiova?

- Dincolo de această moțiune ar mai fi de discutat o problemă esențială. Craiova trăiește un moment aproape unic. Pragmatic, vorbind, în Craiova există (după București) cea mai mare densitate editorială pe cap de locuitor și pe m.p. În jurul editurii *Scrisul Românesc*, condusă de Marin Sorescu, care ne-a onorat cu prezența, a apărut un adevărat evantai de edituri particulare, aproape 80, fiecare editură în parte având măcar câteva titluri demne de interes. Or, mi se pare că atât S.C. "Novus" Craiova, cât și Editura "Scrisul Românesc" sunt datoare să transforme această întâlnire într-o tradiție ce se poate materializa prin salon-târg al producției editoriale, în care să se concretizeze prin încheierea de contracte.

- Să înțeleg că prin această doleanță, firească și motivată, se simte nevoia unei bune informări în domeniul apariției și difuzării cărților?

- Bineînțeles. Nu există o informare curentă între editor și difuzor. Nu-i admis ca noi să știm ce apare în trim. IV/93 la Moscova sau la München și să nu știm ce apare în mod curent în România. Necesitatea tipăririi planurilor editoriale este de netăgăduit.

- Întrucât la Craiova, la consfățuirea librarilor n-a participat (n-a fost invitată?) Regia Autonomă "Arcadia" de difuzare a cărții și bunurilor culturale este un semn al independenței și autonomiei societăților comerciale județene?

- Opinia mea este că "Arcadia" este încă utilă, dar cu condiția să nu pretindă să dețină monopolul difuzării cărții. În toate țările sunt en-gross-iști naționali, dar trebuie să existe și en-gross-iști locali.

- Aveți o activitate apreciază în domeniul de difuzare a cărții. Cum explicați apariția în librării "profesional organizate" cum le numiți dv. și a unor cărți (din păcate, cam multe), care aud deservirii deopotrivă culturii și cumpărătorului?

- O explicație ar consta în faptul că în primele 9 luni ale anului 1990, cele 23 edituri de stat practic n-au avut producție editorială.

- Este o realitate. Dar această penurie de carte apărută sub egida editurilor de stat se datorează tipografiilor, care au acordat prioritate (din motive lesne de înțeles) editurilor particulare, creând o concurență nelocală. Continuați ideea.

- Aceeași perioadă a anului 1990 a coincis cu perioada de început a editurilor particulare. Din lipsă de carte, pentru a salva rețeaua, am cumpărat și astfel de tipărituri. Anumite S.C., spre a-și ușura existența, au apelat la asemenea furnizori, fără să-i intereseze valoarea intrinsecă a cărții. Și astfel, asemenea societăți și-au plătit tributul, prin existența unui balast editorial îngroșat și de o supraalimentare a intereselor populației de către unele edituri. Aceasta a dus chiar la demonetizarea unor autori celebri: Emil

Nicolae GRIGORESCU: Fiul artistului scriind

O umbră de varan

Crește lângă mine bunătațea asemenea unei plante pe care de atâtă drag - o tot privesc e o plantă albă cu frunze albastre în formă de inimi nu are spini e mătăsoasă și ușoară și nu face febră niciodată Vino iubite, vino ca un scurt circuit într-o navetă spațială ca o emanare de căldură în dimineața acidă când agențiile de presă stau cu sufletul la gură În zona de așteptare un discurs postmodern te va introduce în cercul vrăjit în care înfloresc o vicleană umbră de varan

Sunt pasăre-liră am os de cămilă și piele de șarpe sunt păzită de ochi de fluturi de noapte și inimi de ceară la marginea drumului în gară pe o bancă mă așteaptă mierle albastre Ulise desigur le-a adunat la un loc să aperse țara feacilor

Andra Felicia ANTONIU

Cioran, Mircea Eliade, de pildă, care au fost editați în grabă, fără discernământ și acribie editorială, de unele edituri particulare care nu erau competente și autorizate în acest sens. Din păcate, azi în librării sunt și cărțile unor personalități marcante care îngroșă stocul de carte.

- Și duce inevitabil la blocajul financiar, de care "beneficiază" în special editurile de stat. Ce-i de făcut?

- Este nevoie de o perioadă de adevărat purgatoriu prin care pirghiile tirajului să facă o selecție naturală și axiologică a culturii, să elimine maculatura din unele librării și să înlocuim balastul cu carte de valoare.

- Și acum se contractează de către librării carte comercială?

- Sunt concesiile pe care difuzarea le face, iar editorii le produc, deși prin atestate și avizele date de Ministerul Culturii sînt autorizați să editeze lucrări de valoare.

- Dacă librarul n-ar achiziționa astfel de carte, căci are libertatea (dacă e dublată și de competență) de a decide ce fel de carte să cumpere, fenomenul ar fi mult diminuat. Dar el, din păcate, continuă.

- Continuă pentru că, pe de o parte sunt și categorii sociale care solicită astfel de carte, pe de altă parte există și gusturi și competențe îndoielnice a celor care achiziționează, după cum există reaua credință a editorului care induce în eroare difuzorul de carte printr-o falsă prezentare a cărții, prezentare, care, de cele mai multe ori nu concordă cu conținutul ei.

- Datorită creșterii aberante a manoperei tipografice copilului român i

se va lua dreptul de a cumpăra o carte ilustrată color. Care-i opinia librarului, vizavi de protecția culturală a copilului-cumpărător?

- E un risc ce poate fi înlăturat prin subvenționarea acestor cărți de ministerele de resort, sau prin recalcularea sau verificarea calculului manoperei tipografice.

- În multe librării din țară, datorită unei interpretări înguste a legii și a libertății de a decide doar în favoarea ta, pe lângă țigări, băuturi alcoolice străine, prezervative, aragazuri etc. există și cărți. În cadrul Asociației dv. patronale se discută și asemenea fenomen?

- Personal sunt împotriva acestui fenomen. Librăria trebuie să rămână un loc sacru al culturii, iar comerțul de carte constituie expresia comerțului ca factor de cultură și nu trocul primitiv chiar dacă funcționează bine relația produs-bani.

- În această privință, un rol decisiv îl are, pe lângă moralitatea librarului (greu de probat) și competența sa. Sunt diluzorii oameni de și pentru cultură?

- În cele mai multe cazuri da. Competența difuzorului este perfectibilă. Librarul trebuie să fie nu un simplu negustor, ci un artist al dialogului și un pragmatician economic, care să fie în măsură să selecteze, să recomande și să convingă. Sunt și astfel de împătimiti ai cărții. Sunt și nechemati, într-adevăr, care se vor elimina pe parcurs, căci regula economiei de piață ne va obliga să-i stimulăm pe cei buni. Decât șapte librării într-o unitate, mai bine trei "împătimiti ai cărții" și desfacerea nu va scădea.

Tudor NEDELCEA

FESTIVALUL INTERNAȚIONAL DE POEZIE DIN TENERIFE

ATLANTIDA

Jorge Justo Padrón
(Spania)

Soarele și zăpada

Soarele și zăpada
după atâta despărțire se unesc
în liniștea pură a clipei

Incendiul de lumină și alb
trandafirii iernii
iluminează prismele lor cu nervuri

Ferestre deschise
de norii de vară
lată bruma virgină
fulgerata goliune a pământului

Aerul strălucește
de transparența vie
Se trezesc culorile tinere
din toate unghiurile diamantului

Suava ziuă înfiorată plânge pe zăpadă

Frigul din nord

Sub o boltă tenace de zăpadă,
iarna lungă întunecată n-are sfârșit.
Concavă, neagră de liniște și pictis.
Parcuri despuiate, albe statui,
singurătate,
frunzele toamnei orbite de brumă.
Chipurile lor roșietice
cad muribunde pe pământul rece,
ca niște fluturi metalici,
îngrămădiți de apă și zloată.

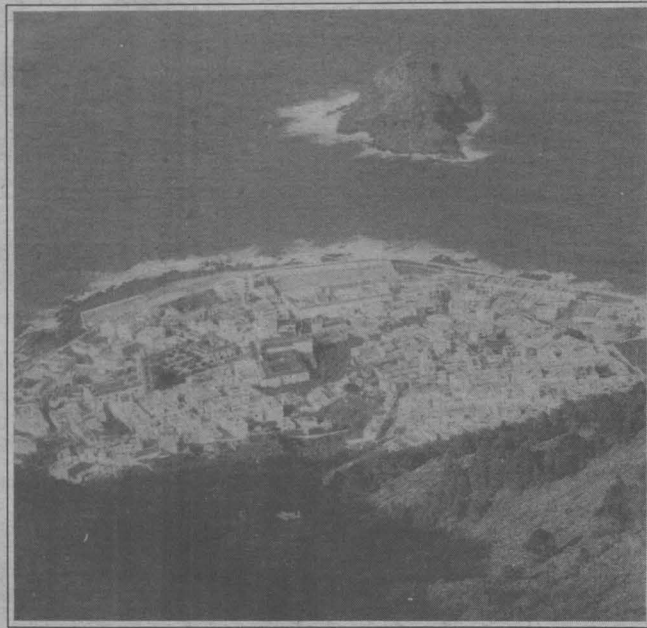
Frigul din nord
Cu zâmbetu-i de ipocrizie ocultă.
Rar, imperceptibil
Și ca o subtilă dictatură de timp,
De fier și întunecime.

De-acum îl știu.
Vreme de șapte insuportabile luni
Ne vom urî pățimăș în acest oraș mort.

Takis Varvitsiotis
(Grecia)

O, poezie

Ești a mea
Te iubesc,
Iată, te țin în palmă
Ca pe un porumbel
O, poezie
De neatins
Simplă ca lumina
Torent necontenit
Torent săngerând
În iarbă, peste pietre.
Ești malul râului
Ești chiar râul
În care mă pulverizez
Clipă de clipă.
Mă joc lângă tine cu pericolul
Temător mă înclin asupra-ți
Ca peste o prăpastie
Și adesea din nou tânăr
Ca peste un trandafir
O, poezie
Frumoasa mea moarte de zi cu zi
Frumoasa mea moarte fecundă
Primăvara tristă

Orașul - port Garachico, gazda Festivalului

Îți pregătesc
O singurătate eternă
O densă nesfârșită tăcere
Ce se înalță precum fumul.
Ești o forță de neînving
Iubită mereu voluptoasă,
Răstignește-mă pe catarg de corabie
Sau aici pe grinzile casei.
Pedesește-mă,
Gravează, de vrei, cu flacăra,
Un mac pe coastele mele.
N-am să mă lepăd de tine
Frumoasă între frumoase
Din nou mă voi teme să nu te pierd
Te voi iubi din nou
Acoperindu-te cu o mie de sărutări
Te voi îmbrățișa iarăși
Precum zăpada fructul
Poezie, tu
Viața mea deplină.

Torcuato Luca de Tena
(Spania)

Dincolo

Desparte lumina de energie.
Se zice că soarele ni le dă.
Și soarele fântână a vieții
de unde le-o fi primind?
T. L. T.

Suntem precum planeta
care primește lumina reflectată dintr-o
altă lumină.

Suntem ca briza
care respiră o răsuflare pe care o altă
răsuflare i-o dă.

Suntem ca valurile
al căror zbucium dezlanțuie alt zbucium
departe.

Gândind nu gândesc
cine mi-a dat gândirea, și când judec
nu judec

cine mi-a dat judecata.
Părinții n-au putut zămislindu-mă să-mi
dea

o putere pe care ei înșiși
au primit-o în dar de la o forță inefabilă
ce stăpânește dincolo.

Acest motor care-mi injectează
energie în vine și sângele ascultător
îl mișcă în cerc.
Ce misterioasă cheie
i-a pus în mișcare o zi?
Cine i-a ordonat, cine a putut
dacă nu acest foc necunoscut
care a incendiat stelele
și luminează dincolo?

Pedro J. de la Peña

(Spania)

Lui Fernando Salvador

Caii

Negura - acești cai respirând
o boare din piepturi le urcă pieziș
Și, ciocuri curmate, frumoasele boturi
O toarnă, nor alb, pe pietriș.

Soarele - acești cai când îi mângâi
Soarele - caii ce în ochi te privesc
După galopul ce-i scaldă în spume
Când ca focile lucios strălucesc.

Vântul - această fluturare de coame,
Din buzele groase suflare spre cer,
Viața e viață când ei galopează,
Noapte e noapte în zare când pier.

Östen Sjöstrand

(Suedia)

Nori după nori
De foc subteran.
Nori exterminatori
de ură și abstracțiuni.
Și noi trăitorii încă respirăm,
amintindu-ne de-o altă viață.
Dar asta ne e destinul:
strivire și dezgust.

Iar flagelul e ținut secret

el se propagă, deja ne-a atins
ne-a hăcuit, despărțind
inima de cap, trupul și sexul de inimă.
Precum estul de vest,
bărbatul despărțit de femeie.

Nori după nori.
Ce minune că această lume înăuntrul
lunii

Încă își aruncă raza,
pântecul ăsta, sânii și buzele astea,
încă mai vibrează la cel mai slab ecou,
iar ochii mai găsec motivul secret
pentru o altă viață.

Roci închise, spații închise
Ură contra ură.
O atmosferă de nerespirat
O artificială atmosferă goală.
Copacii, animalele cad ca și noi
În această paragină uzurpatoare.

Nori după nori
de foc subteran,
Nori exterminatori.

Asta ne e viața.
Pe când cenușa
Cade întruna.

Jacques Gaucheron
(Franța)

Margini de imagini

Emoționantă privire

Când tu vezi știi
Ce ți-a ascuns vederea

Imaginea pe un zid
E un fel de revoltă
Contra singurătății

Luptă corp la corp
Cu peretele și cu zidul

Tocmai acolo
Unde nimeni nu poate
Reîntoarce gândul

În zorii timpurilor

Când se nașteva linia
Aceeasi linie
Pentru idee și chip

Cine-și aruncă o privire
Pe vitraliul imaginii
Își asumă riscul visării.

După culorile cozi,
După curba penelor

Ai putea pune pariu
C-o să-l auzi cântând.

Cocoșul

În miezul zilei.

În românește de
Marin SORESCU